do_co_mo_mo_ GREECE 9

Η ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

CRISIS LAB

ΤΕΕ ΤΜΗΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

do.co.mo.mo_ GREECE 9

Η ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

CRISIS LAB

ΤΕΕ ΤΜΗΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

9
Εισαγωγή

11
Α. ΘΕΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

12
1. **Το συγκρότημα της Αίγλης στην λουτρόπολη της Αιδηψού: Τα φαινόμενα της ελληνικής οικοδομικής-πολεοδομικής παθογένειας, οι δυνατότητες αποκατάστασης και επανάχρησης και οι ανάγκες του σύγχρονου θερμαλιστή**

——— Έλλη-Αντωνία Βλάχου

14
2. **Ενεργειακή απόδοση και αναβάθμιση των κτιρίων της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα**

——— Μαρία Νοδαράκη

16
3. **Μοντέρνα ουτοπία και η κληρονομιά της μεταπολεμικής Κέρκυρας**

——— Μαρία Τασσοπούλου

17
4. **Γιάννινα 1930 μοντερνισμός - Μια προσπάθεια προσέγγισης**

——— Θανάσης Ζυγούρης

19
5. **Μνημείο του αφανούς παραθεριστή. Τυποποίηση μιας «θεόκτιστης» εξαίρεσης**

——— Αναστάσιος Παπαδάκης

21
Β. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ (Α)

22
6. **Παιδόπολη «Αγία Ελένη» Ιωαννίνων - Ένα ενεργό παλίμψηστο μνήμης**
——— Αναστασία Θεοδώρου

23
7. **Το Τσιμεντάδικο Χαλκίδας: Μοντέρνα βιομηχανική αρχιτεκτονική σε κίνδυνο**
——— Βασίλης Ντόβρος
——— Μαίρη Μουρσελλά

25
8. **Επανερμηνεύοντας τις αρχές της μοντέρνας αρχιτεκτονικής: Η περίπτωση του Ξενία της Ηγουμενίτσας**
——— Λεωνίδας Κουτσουμπός

27
9. **Η αρχιτεκτονική της φιλοξενίας: Από την ουσία των Ξενία στην υπερβολή του σύγχρονου τουρισμού**
——— Ματθαίος Παπαβασιλείου

29
10. **Αρχιτεκτονική και (μεσο)πόλεμος: Καταφύγια του '30 στα Ιωάννινα**
——— Άγγελος Παπαγεωργίου
——— Γεώργιος Σμύρης

30
11. **Απαρχές της νεωτερικότητας στου "Διαόλου τη μάννα"**
——— Δημήτρης Τσακαλάκης

33
Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

34
12. **Ο αρχιτεκτονικός τύπος στην Ελλάδα: Ιστορία και σύγχρονη κληρονομιά**
——— Φοίβος Η. Πανηγυράκης

36
13. **Μοντέρνα παράδοση ή παραδοσιακός μοντερνισμός; Συσχετίσεις της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των Κυκλάδων με τη μοντέρνα αρχιτεκτονική**
——— Λίνα Δήμα

38
14. **Το ελληνικό φολκλόρ ως στρατηγική διάσωσης της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Το περιοδικό Le Voyage en Grèce και οι μοντέρνες στρατηγικές για τον χώρο**
——— Τίνα Καραλή

40
15. **Ένα «πλάγιο ταξίδι» στο ελληνικό Μοντέρνο ή Τι μας δίδαξε ο Frampton**
——— Σταύρος Αλιφραγκής
——— Αιμιλία Αθανασίου

42
16. **Καταγωγή και επικαιρότητα της έννοιας της μοντέρνας αρχιτεκτονικής**
——— Ανδρέας Γιακουμακάτος

45
Δ. ΕΡΕΥΝΑ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

46
17. **Από το αρχιτεκτονικό σκίτσο, στο νέφος σημείων: Υβριδικά μοντέλα διδασκαλίας και έρευνας του μοντέρνου κινήματος - Αναπτύσσοντας νέες στρατηγικές ερμηνείας, νοηματοδότησης και προστασίας για τον Ελληνικό Μοντερνισμό μέσα από τον συγκερασμό αναλογικών και ψηφιακών εργαλείων**
——— Μάρα Μπούση

48
18. **Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και καινοτόμα εργαλεία για την ερμηνεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: Το παράδειγμα της Δημοτικής Αγοράς Κυψέλης**
——— Κωνσταντίνα Μαρκόγλου

50
19. **Τάκης Χ. Ζενέτος (1926-1977) 2026. Ένα διαρκές zoom in zoom out: Ο χαμένος θησαυρός 100 χρόνια από τη γέννηση του αρχιτέκτονα**
——— Ντόρα Θεοδωροπούλου

52
20. **Η διαχρονική ουσία του «Μοντέρνου» στην αρχιτεκτονική: Πέρα από την εποχή, μια νοητική δομή**
——— Δημήτρης Αντωνίου

54
21. **Διαμεσολάβηση και συμμετοχή στη μοντέρνα αρχιτεκτονική: Από την εκπαίδευση στην ενεργή προστασία**
——— Λουκάς Μπαρτατίλας

57
Ε. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ (Β)

58
22. **Προσεγγίσεις του μεταπολεμικού μοντερνισμού: Η περίπτωση του Μοτέλ Καλαμπάκας**
——— Μαρία Κρύου

60
23. **Μαθήματα από το Ωδείο Αθηνών**
——— Εύη Αναστασοπούλου

62
24. **Η μοντέρνα κατοικία ως αρχιτεκτονική μνήμη και πεδίο σύγχρονης κατοίκησης: Η βιώσιμη επανάχρηση της Οικίας Αποστολίδη του Άγγελου Σιάγα**
——— Λάρα Βαρτζιώτη

63
25. **Η καπναποθήκη της Intertab στη Θεσσαλονίκη (1955-1957): Ένα ενδιαφέρον κτίριο με ιστορική σημασία σε σοβαρό κίνδυνο**
——— Λέανδρος Ζωίδης

65
26. **Η μελέτη αποκατάστασης του Ξενών Δήλου**
——— Ιωάννης Μακάριος Κουφόπουλος

69
ΣΤ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

70
27. **Από τη διατήρηση και την προστασία στη βιώσιμη επανάχρηση: Θεσμικό πλαίσιο και πρακτικές αντιμετώπισης της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα**
——— Κωνσταντίνος Σταμουλίδης

72
28. **Ζητήματα διατήρησης, επισκευής, αποκατάστασης και επέκτασης: Η περίπτωση των μεσοπολεμικών σχολείων της Κορινθίας**
——— Δημήτριος Ι. Μπάρτζης

74
29. **Λιμενικό Περίπτερο & «Ξενία» Χανίων: Επιλογές σε ιστορικό ενεστώτα στο νησί της Κρήτης**
——— Τασιάννα Κεχράκου

76
30. **Επανάχρηση ερειπίου: Η αναστήλωση της στοάς του Αττάλου ως έκφραση του νεοελληνικού μοντερνισμού**
——— Κωνσταντίνος Ευσταθίου

78
31. **Μνήμη και επανάχρηση: Η αστυγραφία των Ιωαννίνων**
——— Αριστέα-Ευαγγελία Κουκουνούρη
——— Ρίβα Λάββα

80
32. **Διατήρηση και επανάχρηση των κατοικιών του μοντέρνου κινήματος. Παραδείγματα, μεθοδολογίες και προοπτικές.**
——— Ειρήνη Κίτσου
——— Δήμος Παπαδημάκης

Εισαγωγή

Το do.co.mo.mo Greece ιδρύθηκε το 1990 και έκτοτε, μέσα από τις παρεμβάσεις, τις δράσεις τεκμηρίωσης, προβολής και προστασίας του μοντέρνου αρχιτεκτονικού αποθέματος της χώρας, τα συνέδρια και τις εκδόσεις του, έχει συμβάλει, αμφίδρομα, τόσο στην εφαρμογή των στόχων του do.co.mo.mo international στον ελλαδικό χώρο, όσο και στη διεθνή προβολή της ελληνικής αρχιτεκτονικής του εικοστού αιώνα, αποτελώντας ένα από τα πρώτα εθνικά chapters ενός οργανισμού με ραγδαία και παγκόσμια, πλέον, ανάπτυξη και αναγνώριση.

35 χρόνια μετά, με την ευκαιρία της φιλοξενίας της 9ης Επιστημονικής Συνάντησης του do.co.mo.mo Greece στη νεώτερη αρχιτεκτονική σχολή της χώρας, το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, το βασικό ζήτημα που τίθεται είναι το εξής: Ποια είναι η κατάσταση/συνθήκη της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του μεσοπολέμου και των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών στην Ελλάδα σήμερα και ποιες νέες κατευθύνσεις στην έρευνα, τη διδασκαλία, την τεκμηρίωση, την προβολή, την προστασία και την επανάχρηση μπορούν να ανατροφοδοτήσουν και να νοηματοδοτήσουν την «ανάγκη» μελέτης του από εδώ και πέρα; Πώς μπορεί να εμπλουτιστεί η μελέτη αυτή στο πλαίσιο νέων ερωτημάτων στο ευρύτερο πεδίο της κριτικής της ιστοριογραφίας και της ιστορίας και θεωρίας της μοντέρνας αρχιτεκτονικής;

Η 9η Επιστημονική Συνάντηση του do.co.mo.mo. Greece με θέμα "Η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα – Σύγχρονες Κατευθύνσεις" έχει ως αντικείμενό της μια σύγχρονη, στοχευμένη και με αφετηρία το παρόν συζήτηση καταστατικού χαρακτήρα με σκοπό την ανάπτυξη νέων προγραμματικών και θεματικών κατευθύνσεων για το ιστορικό φαινόμενο του Μοντέρνου στη χώρα μας.

Στόχος της συνάντησης είναι η συμβολή στη διαμόρφωση ενός στοχευμένου και σαφούς πλαισίου συζήτησης που θα αποτελέσει τη βάση ανάδειξης και προαγωγής νέων κατευθύνσεων στις ακόλουθες θεματικές: Α. Θέαση και χρήση της εγχώριας κληρονομιάς της μοντέρνας αρχιτεκτονικής,
Β. Θεσμοί και παραδείγματα στο ελληνικό συγκείμενο (Α),
Γ. Ιστορικές προσεγγίσεις της θέσης της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, Δ. Έρευνα & Εκπαίδευση ως προς την εγχώρια μοντέρνα αρχιτεκτονική, Ε. Θεσμοί και παραδείγματα στο ελληνικό συγκείμενο (Β), ΣΤ. Ζητήματα διατήρησης και εγχώριων προτεραιοποιήσεων.

Α. ΘΕΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Ω: 09:30–09:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

1.

Το συγκρότημα της Αίγλης στην λουτρόπολη της Αιδηψού: Τα φαινόμενα της ελληνικής οικοδομικής-πολεοδομικής παθογένειας, οι δυνατότητες αποκατάστασης και επανάχρησης και οι ανάγκες του σύγχρονου θερμαλιστή

Έλλη-Αντωνία Βλάχου
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΑΠΘ, MSc. ΕΜΠ, Δρ. ΣΑΜ ΠΚ

Αν και διεθνώς ο θερμαλισμός, ως φορέας θεραπείας, ευεξίας και κοινωνικοποίησης, έχει καταφέρει να διατηρήσει στο πέρασμα του χρόνου μια καίρια θέση στο κοινωνικό γίγνεσθαι, στην περίπτωση της Ελλάδας έχει συνδεθεί με ένα συγκεκριμένο ηλικιακό φάσμα γεγονός που σε συνδυασμό με την πρόσφατη υγειονομική και την πρωτύτερη οικονομική κρίση, έχει οδηγήσει στο να παρατηρούνται φαινόμενα εγκατάλειψης σε πολλές από τις ιστορικές λουτρικές εγκαταστάσεις της χώρας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του φαινομένου αποτελεί το ξενοδοχειακό συγκρότημα της Αίγλης, το άλλοτε μοντέρνο κόσμημα της λουτρόπολης της Αιδηψού. Η λουτρόπολη γνώρισε την belle époque της κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, εποχή κατά την οποία εκτός από λουτρά διέθετε και χώρους αναψυχής όπως κινηματογράφους και καζίνο με αποτέλεσμα να μην υστερεί σε τίποτα συγκριτικά με μεγάλα ιαματικά θέρετρα του εξωτερικού και να αποτελεί δημοφιλή προορισμό για την ανθούσα ελληνική (μικρο)αστική τάξη. Όπως ήταν φυσικό η Αιδηψός προσέλκυσε το ενδιαφέρον της ελληνικής αρχιτεκτονικής κοινότητας, με τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα να σχεδιάζονται από δημοφιλείς αρχιτέκτονες της εποχής.

Το Ξενοδοχειακό Συγκρότημα Αίγλη αποτελείται από το ομώνυμο ξενοδοχείο και το περίπτερο «Καπρίς». Το Ξενοδοχείο, χτίστηκε το 1932 σε σχέδια του Κυπριανού Μπίρη, σε στυλ Bauhaus με στοιχεία Art Deco σηματοδοτώντας την μετάβαση από τον εκλεκτικισμό στο μοντέρνο. Το περίπτερο «Καπρίς», προγενέστερο της Αίγλης (1927), βρίσκεται στην παραλία ακριβώς απέναντι από το ξενοδοχείο, και λειτούργησε ως καζίνο και εστιατόριο με θερινό σινεμά στον αύλειο χώρο του. Η Αίγλη διέθετε εξ αρχής παροχές θερμαλιστικών υπηρεσιών και γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή της πριν τον Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά τη διάρκεια του οποίου άλλαξε χρήσεις. Μεταπολεμικά επαναλειτούργησε ως ξενοδοχείο και δέχτηκε επεμβάσεις εκσυγχρονισμού και επεκτάσεων, η πλειονότητα των οποίων ήταν αυθαίρετες. Η οικονομική

κρίση οδήγησε σε παρακμή της λειτουργίας του συγκροτήματος και το 2013 σε οριστική διακοπή, καθώς αυτό πέρασε στην ιδιοκτησία τραπεζικών funds. Από το 2022, κατόπιν πλειστηριασμού, διαθέτει νέο ιδιοκτήτη, χωρίς ωστόσο να έχουν σημειωθεί ουσιαστικές κινήσεις αξιοποίησης του συνόλου, παρά την έγκριση σχετικών μελετών αποκατάστασης από το ΥΠΠΟ που επιτρέπουν επεκτάσεις μεγάλης κλίμακας και πλήρη εκμετάλλευση των οικοπέδων με βάση την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία.

Έχοντας ως παράδειγμα προς μελέτη το κτιριακό συγκρότημα της Αίγλης, το οποίο ήρθε αντιμέτωπο με όλες σχεδόν τις παθογένειες όχι μόνο του εθνικού οικοδομικού – πολεοδομικού γίγνεσθαι αλλά και με της ελληνικής κοινωνίας εν γένει (αυθαίρετη δόμηση, οικονομική κρίση, εγκατάλειψη, πλειστηριασμοί κ.α)· η παρούσα εισήγηση φιλοδοξεί να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η μοντέρνα αρχιτεκτονική θεσμικά στην Ελλάδα μελετώντας τις αντιφάσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στο θεσμικό πλαίσιο προστασίας της μοντέρνας αρχιτεκτονική κληρονομίας και τις πραγματικές κοινωνικοπολιτικές και δη οικονομικές συνθήκες. Παράλληλα, εξετάζοντας το αρχείο εγκεκριμένων μελετών της ΔΠΑΝΣΜ που αφορούν το συγκρότημα της Αίγλης, φιλοδοξεί να εκτιμήσει τις δυνατότητες και τις προοπτικές επανάχρησής του, διερευνώντας τις προκλήσεις που πρέπει να ξεπεραστούν προκειμένου να ανταποκριθεί σε βασικές πτυχές του σύγχρονου θερμαλιστικού θεσμού.

Ω: 09:45–10:00 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

2. Ενεργειακή απόδοση και αναβάθμιση των κτιρίων της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα

Μαρία Νοδαράκη
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ

Στις μέρες μας παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον για την εξοικονόμηση ενέργειας στον κτιριακό τομέα στα πλαίσια της παγκόσμιας ανησυχίας για την κλιματική αλλαγή καθώς και άλλων οικολογικών, πολιτικών και οικονομικών πιέσεων. Η ανάγκη για μείωση της καταναλισκόμενης ενέργειας στα κτίρια προφανώς δεν περιορίζεται μόνο στις νέες κατασκευές, αλλά και σε κτίρια παλαιότερων εποχών, που φέρουν καλλιτεχνικές ή ιστορικές αξίες και καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος του δομημένου μας περιβάλλοντος. Μέσα από τους ισχύοντες κανονισμούς καθορίζονται οι απαιτήσεις ελάχιστης ενεργειακής απόδοσης που ορίζουν το ελάχιστο επίπεδο ενεργειακής απόδοσης στο οποίο πρέπει να βρίσκονται τα κτίρια που υφίστανται εργασίες αποκατάστασης, εφαρμόζοντας μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Τα κτίρια της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς συχνά εμφανίζουν χαμηλή ενεργειακή απόδοση εξαιτίας της πειραματικής χρήσης των υλικών και της γρήγορης και οικονομικής κατασκευής. Στην περίπτωση αυτών των κτιρίων η εφαρμογή μέτρων ενεργειακής αναβάθμισης και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας δεν είναι πάντα συμβατή με την ανάγκη διατήρησης των αρχιτεκτονικών και πολιτιστικών αξιών που φέρουν και που θα πρέπει να διατηρηθούν αναλλοίωτες για τις επόμενες γενιές. Η ανάγκη για διατήρηση των γεωμετρικών χαρακτηριστικών της κατασκευής, της αρχικής εικόνας του κτιρίου, είναι καθοριστική για την ποιότητα του έργου, γεγονός που καθιστά το ζήτημα της ενεργειακής αναβάθμισής τους δύσκολο και πολύπλοκο.

Στόχος της εισήγησης είναι να παρουσιάσει τις προκλήσεις της αποκατάστασης των κτιρίων της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με ενεργειακά αποδοτικό τρόπο, εφαρμόζοντας τις ισχύουσες πολιτικές και διαφυλάσσοντας παράλληλα την αρχιτεκτονική τους αξία. Αρχικά, παρουσιάζεται το πλαίσιο ενεργειακής αναβάθμισης των κτιρίων της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα μέσα από την ισχύουσα νομοθεσία καθώς και τα συστήματα περιβαλλοντικής πιστοποίησης ιστορικών κτιρίων. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι περιορισμοί και οι δεσμεύσεις ενεργειακών επεμβάσεων (κατασκευών και τεχνολογιών) στα κτίρια της

μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και αναλύονται κριτικά μέτρα ενεργειακής αναβάθμισης (επεμβάσεις στο κέλυφος του κτιρίου, επεμβάσεις στα ανοίγματα, στοιχεία ηλιοπροστασίας, επεμβάσεις στο περιβάλλον του κτιρίου, αναβάθμιση ηλεκτρομηχανολογικών συστημάτων, χρήση ΑΠΕ). Η εισήγηση ολοκληρώνεται με την παρουσίαση παραδειγμάτων της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομίας στην Ελλάδα που αναβαθμίστηκαν ενεργειακά και μετατράπηκαν σε κτίρια υψηλής ενεργειακής απόδοσης.

Ω: 10:00–10:15 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

3. Μοντέρνα ουτοπία και η κληρονομιά της μεταπολεμικής Κέρκυρας

Μαρία Τασσοπούλου
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ

Η εισήγηση εξετάζει τον μεταπολεμικό εκσυγχρονισμό στην Ελλάδα ως εγχείρημα κρατικού σχεδιασμού με όχημα τη μοντέρνα αρχιτεκτονική. Επιστρατεύοντας την έννοια του «πεδίου» (terrain) ως κριτικό εργαλείο, αναλύεται η προσπάθεια οργάνωσης του χώρου σε ένα ορθολογικό δίκτυο ανάπτυξης, αλλά και οι αντιφάσεις που ανέκυψαν ανάμεσα στη φιλόδοξη μοντέρνα ουτοπία και τη σημερινή πραγματικότητα της κληρονομιάς της.

Η έρευνα εστιάζει στη δράση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ) και συγκεκριμένα στον στρατηγικό σχεδιασμό του για την Κέρκυρα. Η ανάλυση επικεντρώνεται σε δύο πεδία:

α) Ιστορικό Πεδίο. Μέσα από τις επεμβάσεις στο Παλαιό Φρούριο (1960s), εξετάζεται η ενσωματωμένη αντίφαση του μοντέρνου: η προσπάθεια ορθολογικής οργάνωσης ενός ιστορικού μνημείου για τις ανάγκες του μαζικού τουρισμού. Πρόκειται για ένα πεδίο που επανέρχεται σήμερα στον επιστημονικό διάλογο (ερευνητικό πρόγραμμα ΥΠΠΟ-ΕΜΠ 2025).

β) Πεδίο Υποδομών. Το δίκτυο δημοσίων υποδομών (λιμάνια, αεροδρόμιο, δημόσια κτίρια) της δεκαετίας του ’70, κυρίως από τον Περικλή Σακελλάριο, σχεδιάστηκε ως η ραχοκοκαλιά του εκσυγχρονισμού. Σήμερα φέρει σημάδια εγκατάλειψης, αναδεικνύοντας την αδυναμία του κεντρικού σχεδιασμού να προβλέψει μακροπρόθεσμες ανάγκες και της θεσμικής ανεπάρκειας να διαχειριστεί τη φθορά της ίδιας του της κληρονομιάς.

Βασισμένη σε πρωτογενή αρχειακή και προφορική έρευνα, η εισήγηση υποστηρίζει ότι η κριτική κατανόηση της δυναμικής αλλά και των ορίων της μοντέρνας ουτοπίας αποτελεί αναγκαία συνθήκη για μια νέα στρατηγική διαχείρισης. Μιας στρατηγικής που δεν θα νοσταλγεί αλλά θα διαχειρίζεται, συνθέτοντας την προστασία με την προσαρμοστικότητα.

Ω: 10:15–10:30 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

4. Γιάννινα 1930 μοντερνισμός - Μια προσπάθεια προσέγγισης

Θανάσης Ζυγούρης
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΑΠΘ

Στα Γιάννινα μέχρι το 1930 κυριαρχεί η λαϊκή αρχιτεκτονική και ο νεοκλασικισμός. Η δεκαετία του ’30 αποτελεί σημείο καμπής με την εμφάνιση των πρώτων δειγμάτων του μοντερνισμού. Η προσέγγιση, πέρα από το θεωρητικό πλαίσιο, γίνεται σε συνάρτηση με τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής.

Η μετάβαση απ’ τον νεοκλασικισμό στον μοντερνισμό, εστιάζει στα έργα δύο Γιαννιωτών μηχανικών, κύριων εκφραστών αντίστοιχα των κινημάτων. Οι κρίκοι της αλυσίδας, χωρίς να συνδέονται, αλλά να αντιτίθενται ιδεολογικά, είναι ο Μελίρρυτος και ο Αλιεύς. Στην περίπτωση των Ιωαννίνων, η μετάβαση από τον νεοκλασικισμό στον μοντερνισμό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως συνέχεια, μόνο με την έννοια της αυτόνομης και ανεξάρτητης διαδοχής των δύο κινημάτων και η καθιέρωση του μοντέρνου, ως η νέα έκφραση της νεωτερικότητας και προοδευτισμού της μεγαλοαστικής τάξης, μέσο για ένα νέο κοινωνικό status. Από την άποψη αυτή ο Αλιεύς αντικαθιστά τον Μελίρρυτο και, για το σύντομο χρονικό διάστημα της εμφάνισης του μοντερνισμού, καθιερώνεται αυτός ως ο αρχιτέκτονας της κοινωνικής και οικονομικής ελίτ. Παράλληλα εξετάζεται η παρουσία Αθηναίων αρχιτεκτόνων όπως ο Γερ. Μολφέσης και ο Κυπριανός Μπίρης και τα προγράμματα ανέγερσης οργανωμένων οικισμών για τη στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων της Μ. Ασίας.

Μετά τη λήξη του ΒΠΠ και του Εμφύλιου, σημαντικό μέρος του αγροτικού πληθυσμού μετακινείται προς την πόλη.
Η οικονομική οικονομία ανακάμπτει σταδιακά. Το στεγαστικό πρόβλημα αντιμετωπίζεται με το σύστημα της αντιπαροχής, που εμφανίζεται στα Γιάννινα στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1960. Η ραγδαία οικοδομική δραστηριότητα προσελκύει στο επάγγελμα πολλούς νέους αρχιτέκτονες και μηχανικούς, στην πλειοψηφία τους γιαννιώτες. Οι αρχές και το λεξιλόγιο του μοντερνισμού αναμειγνύονται με τις αρχές άλλων κινημάτων, απόρροια των διαφορετικών σπουδών και βιωμάτων από τις αρχιτεκτονικές σχολές της Ελλάδας και του εξωτερικού. Καθαρά δείγματα του μοντέρνου όμως, παρουσιάζονται από τους αναγνωρισμένους Π.Καραντινό, Τ.Χ. Ζενέτο, Άρη Κωνσταντινίδη, Δοξιάδη κλπ. κυρίως σε έργα δημοσίου ενδιαφέροντος.

Σήμερα, παρά τις συνεχείς κατεδαφίσεις σημαντικών οικοδομών, το αρχιτεκτονικό απόθεμα της πόλης παραμένει αξιόλογο. Όμως στη συνείδηση της τοπικής κοινωνίας ενδιαφέρον παρουσιάζουν η λαϊκή αρχιτεκτονική και τα νεοκλασικά και αυτά μόνο αντιπροσωπεύουν την «παράδοση». Ο μοντερνισμός, ως κίνημα, πέρα από ελάχιστα δείγματα, παραμένει άγνωστος χωρίς να έχει καταγραφεί, μελετηθεί και αξιολογηθεί.

Ω: 10:30–10:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

5. Μνημείο του αφανούς παραθεριστή. Τυποποίηση μιας «θεόκτιστης» εξαίρεσης

Αναστάσιος Παπαδάκης
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΠΘ

Το υπερωκεάνιο, το αεροπλάνο, το αυτοκίνητο, μηχανές με «καθαρή ομορφιά» λειτούργησαν ως μορφολογικά και λειτουργικά πρότυπα για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική πριν τον πόλεμο. Την ίδια εποχή, στην Αίγινα, ο Δημήτρης Πικιώνης βλέπει ένα ανάγλυφο τρεχαντήρι στο ανώφλι της εξώπορτας του σπιτιού του Ροδάκη και το αποτυπώνει. Σε αντίθεση με το υπερωκεάνιο το τρεχαντήρι απασχολεί τον αρχιτέκτονα ως σύμβολο και όχι ως φόρμα. Τρεχαντήρια και ακρόπρωρα εμφανίζονται στα σχέδια του Πικιώνη για τα εξής έργα: Περίπτερο λαϊκής τέχνης στο Νέο Φάληρο, 1938 - Μνημείο του αφανούς ναύτη, 1953 - Αναψυκτήριο στον Άγιο Δημήτριο Λουμπαρδιάρη, 1954-58 - Παιδικός κήπος στη Φιλοθέη, 1961-64.

Τα φθαρτά υλικά και η αυτούσια χρήση ευρεθέντων συμβολικών αντικειμένων (objet trouvé) αποτελεί τον πυρήνα μιας σειράς εφήμερων έργων στις ακτές του Αιγαίου. Θαλασσόξυλα, καλάμια και φύκια, ευρήματα μιας τυπικής παραλίας δημιουργούν βραχύβια «μνημεία» για το λουόμενο, τον «αφανή παραθεριστή».

Το ευανάγνωστο σύμβολο της καλύβας που οι κατασκευές μοιραία ενδύονται, το «ινσταγκραμικό» τοπίο του Αιγαίου καθώς και ο δημόσιος χαρακτήρας της ακτής αναγάγουν τις μετριοπαθείς κατασκευές σε «μνημεία» των δημιουργών τους (άξια να μνημονευτούν από όσους τα έστησαν και τα κατοίκησαν).

Η επανάληψή της διαδικασίας οργάνωσέ την όλη κατασκευή σε 8 απλά βήματα που αποτυπώθηκαν σε manual έκτασης ενός Α4. Η μοναδικότητα της καλύβας, η ροβινσωνική εξαίρεση μετατράπηκε σε μια rustic maison dom-ino (hutte dom-ino) ένα DIY σκίαστρο αντάξιο να εκτοπίσει τη βιομηχανική ομπρέλα θαλάσσης του εμπορίου. Ένα καταφύγιο από τον δυνατό ελληνικό ήλιο του καλοκαιριού για τους ρομαντικούς και τους τζαμπατζίδες αλλά όχι για τους τεμπέλιδες. Ένας «Θεόκτιστος» οικίσκος που εκπορεύεται και επανερμηνεύει την κοσμολογία του ελληνικού μοντέρνου.

Β. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ (Α)

Ω: 11:30–11:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

6. Παιδόπολη «Αγία Ελένη» Ιωαννίνων - Ένα ενεργό παλίμψηστο μνήμης

Αναστασία Θεοδώρου
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΠΠ, Υπ.Διδ. ΤΑΜ ΠΙ

Κοντά στον αστικό ιστό της πόλης των Ιωάννινων, στην περιοχή του Αγ.Ιωάννη, βρίσκεται η παιδόπολη της Αγίας Ελένης, ένα σημαντικό δείγμα μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής. Ο σχεδιασμός της ανατέθηκε από τη Βασιλική Πρόνοια στο γραφείο του Κωνσταντίνου Δοξιάδη τη δεκαετία του 1960. Το γραφείο Δοξιάδη λαμβάνοντας υπόψιν τις ανάγκες των παιδιών και τον τόπο χωροθέτησης της δομής, σχεδίασε με απλές καθαρές γραμμές, 20 κτήρια από οπλισμένο σκυρόδεμα συνδυασμένο με τοπικά υλικά όπως η πέτρα, το ξύλο και τα κεραμίδια.

Η παιδόπολη εγκαινιάστηκε το 1962 ως ίδρυμα φιλοξενίας για άπορα, ορφανά και εγκαταλελειμμένα παιδιά, και παρέμεινε σε συνεχή λειτουργία έως το 2006. Μετά από μια δεκαετία αδράνειας, το 2016, οι εγκαταστάσεις ανακαινίστηκαν από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ώστε να στεγαστούν οι αιτούντες άσυλο.

Η παιδόπολη «Αγία Ελένη» αποτελεί ένα παράδειγμα μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής που κατάφερε να διατηρήσει την αρχική της μορφή μέσα από την επανάχρησή της με λειτουργία παρόμοια με αυτή του αρχικού της σχεδιασμού, δηλαδή τη στέγαση και φιλοξενία ομάδας ανθρώπων που χρήζουν προστασίας. Έχοντας ως κύρια προτεραιότητα τη λειτουργία, η συντήρηση των εγκαταστάσεων έγινε χωρίς να χάσουν τα κτίσματα την αρχική τους όψη. Η απλότητα του αρχικού σχεδιασμού επέτρεψε τη συντήρηση και αναβάθμιση των εγκαταστάσεων χωρίς να χαθούν τα βασικά αρχιτεκτονικά στοιχεία της αρχικής μελέτης.

Με αφετηρία την παρόμοια ανθρωπιστική λειτουργία της, η «Αγία Ελένη» λειτουργεί μέσα στην πόλη των Ιωαννίνων ως ένα ενεργό παλίμψηστο μνήμης, συνεχής αναφορά στη νεότερη ιστορία της χώρας.

Ω: 11:45–12:00 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

7. Το Τσιμεντάδικο Χαλκίδας: Μοντέρνα βιομηχανική αρχιτεκτονική σε κίνδυνο

Βασίλης Ντόβρος
Επίκουρος Καθηγητής ΣΑΜ ΠΚ

Μαίρη Μουρσελλά
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΑΠΘ, Msc ΕΑΠ

Τα "ΤΣΙΜΕΝΤΑ ΧΑΛΚΙΔΟΣ ΠΟΡΤΛΑΝΔ ΤΕΧΝΗΤΑ Α.Ε" είναι το τέταρτο εργοστάσιο τσιμέντου στην Ελλάδα και ιδρύεται το 1926 στον όρμο "Μικρό Βαθύ" Αυλίδας. Στο διάστημα των εκατό τελευταίων ετών αναπτύσσεται με τέσσερις παραγωγικές μονάδες σημαδεύοντας καθοριστικά τον μυθικό και ιστορικό τόπο της Αυλίδας, έναν αρχαιολογικό χώρο με παγκόσμια σημασία.

Ειδικότερα η Β' παραγωγική μονάδα ξεκινάει να κατασκευάζεται το 1962, υπό το σχεδιασμό εξειδικευμένων γραφείων σε ειδικές κατασκευές, των πολιτικών μηχανικών Σωκράτη Αγγελίδη και Βίκτωρ Αμπακούμκιν βασικών συνεργατών αρχιτεκτόνων της εποχής όπως Τ. Ζενέτου, Ν. Βαλσαμάκη κ.α. Η Β΄ μονάδα υλοποιεί με κυριολεκτικό τρόπο το πρόταγμα του μοντέρνου κινήματος: Κτήρια-μηχανές με προτεραιότητα στην κατασκευαστική ειλικρίνεια του οπλισμένου σκυροδέματος, με έμφαση στην αποκάλυψη της δομής και λειτουργίας του χώρου. Η χωροθέτηση σε παράταξη όλων των επιμέρους κτηρίων, δηλώνει τον σχεδιασμό μίας υπερμεγέθους μηχανής παραγωγής σκυροδέματος που αποτελείται από μικρότερα εξαρτήματα-«κτήρια μηχανές». Τα κτήρια εκτός από το να υποδέχονται και να στηρίζουν μηχανές, είναι τα ίδια δείγματα της αρχιτεκτονικής της εποχής τους και του υλικού που παράγουν, είναι δηλαδή «κτήρια προβολής» και «δήλωσης» των δυνατοτήτων του «νέου/καινοτόμου» υλικού, του σκυροδέματος.

Η εκτενής βιομηχανική εγκατάσταση είναι από το 2013 ανενεργή και αποτελεί κληρονομιά για την αρχιτεκτονική και βιομηχανική ιστορία του τόπου καθώς ταυτόχρονα εκφράζει την συλλογική και προσωπική μνήμη των ανθρώπων της περιοχής και των χιλιάδων εργατών που συνδέονταν με την λειτουργία της. Τα κτηριακά κελύφη του Τσιμεντάδικου κάλυψης περίπου 50.000τμ και όλες οι εγκαταστάσεις χαρακτηρίζονται από μεγάλου ύψους ενιαίους χώρους και αποτελούν φορείς που καλύπτουν σύνθετες στατικές απαιτήσεις. Η επανάχρηση τους με βάση τις αρχές ενός προσαρμόσιμου και βιώσιμου σχεδιασμού μπορεί να αποδώσει τεράστια οφέλη προς την τοπική κοινωνία και οικονομία, αλλά και στον ιδιοκτήτη του συγκροτήματος.

Ωστόσο το τελευταίο διάστημα στον χώρο έχουν επιταχυνθεί οι διαδικασίες αλληλοσυμπληρούμενων επενδυτικών σχεδίων, που εφόσον υλοποιηθούν θα προκαλέσουν ανεπανόρθωτες καταστροφές στο μνημειακό απόθεμα, καθώς θέτουν ως προϋπόθεση την κατεδάφιση του συνόλου των εγκαταστάσεων.

Η δραστηριοποίηση της κοινωνίας των πολιτών στην προσπάθεια διάσωσης και επανάχρησης του Τσιμεντάδικου με την ταυτόχρονη προστασία και ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου της Αυλίδας, έρχεται να υποστηρίξει την πλήρης ένταξη της μακρόχρονης ιστορίας της βιομηχανικής δραστηριότητας και των αξιόλογων κτιριακών κελυφών της, στον μυθικό, αρχαιολογικό τόπο. Η πρόσφατη επίτευξη κήρυξης τεσσάρων κτισμάτων επί συνόλου (34) ως διατηρητέα, από το Υπουργείο Πολιτισμού, αποτελεί μια αρχική αλλά περιορισμένη αναγνώριση της αξίας του συγκροτήματος. Η προσπάθεια προφύλαξης και διατήρησης μεγαλύτερου ποσοστού κτηριακού αποθέματος συνεχίζεται, με την βοήθεια πολιτών, πανεπιστημιακών και φορέων όπως TICCHI, Monumenta κ.ά.

Η εισήγηση βασίζεται σε πρωτογενή έρευνα σε τοπικά αρχεία, έντυπο τύπο και αρχεία μηχανικών, καθώς απουσιάζει σχετική βιβλιογραφία.

Ω: 12:00–12:15 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

8. Επανερμηνεύοντας τις αρχές της μοντέρνας αρχιτεκτονικής: Η περίπτωση του Ξενία της Ηγουμενίτσας

Λεωνίδας Κουτσουμπός
Αναπληρωτής Καθηγητής ΣΑΜ ΕΜΠ

Η έννοια της «αρχής» αποτελεί κεντρική θεωρητική και συνθετική κατηγορία στην αρχιτεκτονική. Δεν λειτουργεί μόνο ως σημείο εκκίνησης της σύνθεσης αλλά και ως διαρκής συντεταγμένη ερμηνείας, οργάνωσης και νοηματοδότησης του χώρου. Το Μοντέρνο Κίνημα, ακολουθώντας την αξίωση για συνθετική καθαρότητα, λειτούργησε μέσα από την καθιέρωση σαφών, κωδικοποιημένων αρχών. Αυτές οι αρχές, παρά την ιστορική τους απόσταση, καθίστανται διαρκώς επανερμηνεύσιμες, σύμφωνα με την ερμηνευτική προσέγγιση του Hans-Georg Gadamer, που βλέπει την κατανόηση όχι ως αναπαραγωγή ενός αυθεντικού νοήματος, αλλά ως ενεργό διάλογο μεταξύ παρόντος και παρελθόντος.

Η παρούσα εισήγηση θα παρουσιάσει τη διδακτική εμπειρία και τα αποτελέσματα του μεταπτυχιακού μαθήματος «Η Αρχή της Αρχιτεκτονικής: Ο Ασταθής Πυρήνας και η Αβεβαιότητα της Συνθετικής Διαδικασίας» που διδάχθηκε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ το ακαδημαικό έτος 2022-2023. Το μάθημα αυτό επιχείρησε να διερευνήσει τη λειτουργία της αρχής μέσα από ένα συνθετικό πείραμα επανερμηνείας των αρχών της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Το αντικείμενο της μελέτης ήταν ο ριζικός ανασχεδιασμός του εγκαταλελειμμένου Ξενία της Ηγουμενίτσας (1958) του Άρη Κωνσταντινίδη, τοποθετημένου σε ένα σύνθετο πεδίο με πολλαπλές κτιριακές προσθήκες, επίσης ανενεργές. Οι φοιτητές κλήθηκαν να αναγνώσουν την αρχιτεκτονική αρχή που συγκροτεί το μοντέρνο συγκρότημα και να διατυπώσουν μια νέα αρχή σχεδιασμού, ικανή να το επαναεντάξει στον σύγχρονο αστικό και κοινωνικό ιστό.

Η επανερμηνεία δεν περιορίστηκε στην τυπολογική ή μορφολογική αποκατάσταση. Αντίθετα, επιδίωξε την παραγωγή μιας νέας ερμηνευτικής πρότασης, η οποία διαπραγματεύεται τόσο τη χρήση όσο και την αρχιτεκτονική γλώσσα. Η αρχή του μοντέρνου κινήματος αναγνώστηκε ως μια ισχυρή τοποθέτηση, που απαιτεί εξίσου ισχυρή απάντηση.

Έτσι οι φοιτητές κλήθηκαν να σχεδιάσουν τολμηρές προτάσεις (στα πλαίσια μιας άσκησης επί χάρτου, όντας ελαστικοί στην παράμετρο της διατήρησης της ιστορικής αξίας που έχει το συγκρότημα). σε ένα ανενεργό κτιριακό δυναμικό που

βρίσκεται σε κάσταση εγκατάλειψης, ορίζοντας μια νέα αρχή σχεδιασμού, που είχε στόχο να πολώσει με ένα νέο τρόπο το πεδίο, προτείνοντας χρήσεις που θα αξιοποιούν το δυναμικό του τόπου αυτού, τόσο σε αστική, όσο και σε κτιριολογική κλίμακα.

Το μάθημα εντάχθηκε σε διεθνές πλαίσιο συνεργασίας τεσσάρων αρχιτεκτονικών σχολών (ΕΜΠ, Paris Malaquais, Nantes, Politecnico di Milano) στα πλαίσια προγράμματος Erasmus+ BIP και κορυφώθηκε σε επιτόπιο διαπανεπιστημιακό workshop στην Ηγουμενίτσα. Η ετερογένεια των μεθοδολογικών προσεγγίσεων ανέδειξε τον πλούτο του ερμηνευτικού πεδίου και κατέδειξε τη δυνατότητα επανάχρησης του μοντέρνου όχι ως ιστορικής μουσειοποίησης, αλλά ως ανοιχτής αρχιτεκτονικής πρότασης για το μέλλον.

Ω: 12:15–12:30 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

9. Η αρχιτεκτονική της φιλοξενίας: Από την ουσία των Ξενία στην υπερβολή του σύγχρονου τουρισμού

Ματθαίος Παπαβασιλείου
Καθηγητής, Κοσμήτορας ΣΑΜ ΕΜΠ

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει τη μετεξέλιξη της τυπολογίας του ξενοδοχείου στην Ελλάδα, με αφετηρία το «Τρίτων» του Άρη Κωνσταντινίδη στην Άνδρο, ένα από τα εμβληματικά Ξενία, το οποίο επανήλθε πρόσφατα στην επικαιρότητα λόγω της απαξίωσής του και της συζήτησης για πιθανή κατεδάφιση. Μέσα από αυτή την περίπτωση αναδεικνύεται η μετάβαση από τη λιτή, περιβαλλοντικά εναρμονισμένη αρχιτεκτονική των Ξενία στην επιδεικτική πολυτέλεια των σύγχρονων τουριστικών μονάδων, αποτυπώνοντας μια ευρύτερη κοινωνική και πολιτισμική μετατόπιση.

Τα Ξενία, που ανεγέρθηκαν από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ) μεταξύ 1950 και 1974, αποτέλεσαν πρωτοποριακές τουριστικές υποδομές με στόχο την ανάπτυξη τουρισμού σε περιοχές περιορισμένης υποδομής. Σχεδιασμένα από αρχιτέκτονες όπως ο Κωνσταντινίδης, συνδύαζαν τη μοντέρνα αισθητική με παραδοσιακά υλικά, προάγοντας τη λιτότητα, τη λειτουργικότητα και την αρμονία με το φυσικό τοπίο. Χτισμένα σε προσεκτικά επιλεγμένες τοποθεσίες, πρόσφεραν μια εμπειρία φιλοξενίας που εστίαζε στη σύνδεση του επισκέπτη με το περιβάλλον. Παρά τη σημασία τους, πολλά εγκαταλείφθηκαν, ενώ η πρόσφατη τουριστική ανάπτυξη έχει αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον για την αποκατάσταση ή επανάχρησή τους.

Η εισήγηση επικεντρώνεται στην τυπολογία του Μοντερνισμού που ενσάρκωσαν τα Ξενία, η οποία βασιζόταν στην ένταξη στο τοπίο και στη δημιουργία μιας λιτής αλλά ουσιαστικής χωρικής εμπειρίας. Η φιλοσοφία του Κωνσταντινίδη, με κεντρικό άξονα το «Δοχείο Ζωής», υπογράμμιζε την κατοίκηση ως πράξη εναρμόνισης με τον τόπο, παρέχοντας τις ελάχιστες αλλά επαρκείς προϋποθέσεις για διαμονή. Σε αντίθεση με την κοσμική πολυτέλεια ξενοδοχείων όπως η «Μεγάλη Βρεταννία» ή το «Ακταίον» στο Νέο Φάληρο, τα Ξενία πρότειναν ένα σχεδόν ασκητικό μοντέλο φιλοξενίας που προέβαλλε την ελληνική φύση ως κεντρικό στοιχείο της εμπειρίας.

Η σύγκριση με τις σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες αποκαλύπτει μια σαφή τυπολογική και κοινωνική μετατόπιση. Η σημερινή τάση προτάσσει την επίδειξη πλούτου και την

υπερβολική άνεση, απομακρυνόμενη από την περιβαλλοντική ευαισθησία και την τοπική ταυτότητα. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά την εντατικοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας, η οποία, μέσω της υπερκατανάλωσης και της μαζικής εκμετάλλευσης, επιφέρει πολιτισμική και περιβαλλοντική επιθετικότητα. Η εισήγηση υποστηρίζει ότι η επαναξιολόγηση της φιλοσοφίας των Ξενία μπορεί να προσφέρει πολύτιμα διδάγματα για έναν πιο βιώσιμο και ουσιαστικό τουρισμό, που σέβεται το τοπίο και την πολιτισμική κληρονομιά.

Ω: 12:30–12:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

10. Αρχιτεκτονική και (μεσο)πόλεμος: Καταφύγια του ’30 στα Ιωάννινα

Άγγελος Παπαγεωργίου
Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ

Γεώργιος Σμύρης
τ. Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ

Ο σχεδιασμός της κατοικίας και του δημόσιου κτιρίου στην περίοδο του μεσοπολέμου μεριμνά για τις συνθήκες άνεσης και υγιεινής των ενοίκων, συμπεριλαμβάνει ωστόσο και την παράμετρο της ασφάλειας με την προσθήκη του καταφυγίου προστασίας από τον εναέριο βομβαρδισμό.

Η ανάπτυξη που ακολούθησε τον Πρώτο Μεγάλο Πόλεμο βασίστηκε στην αισιόδοξη πεποίθηση ενός ειρηνικού μέλλοντος. Όλα τα επίκαιρα πολιτικά συστήματα, από την Αστική Δημοκρατία μέχρι τον Φασισμό και τον Κουμμουνισμό χρησιμοποίησαν το όχημα της τεχνολογίας στο οποίο επιβιβάστηκαν οι τέχνες και οι επιστήμες που θα οδηγούσαν την ανθρωπότητα στο μέλλον. Οι πόλεις ωστόσο δεν είναι πλέον ασφαλείς και όπως έδειξαν, από τις αρχές του 1915 οι βομβαρδισμοί του Λονδίνου από Γερμανικά αερόπλοια, η απόσταση από το μέτωπο δεν προσφέρει καμία προστασία στον άμαχο πληθυσμό.

Η εμπειρία του Πολέμου, διαφορετικού από κάθε προηγούμενο, με την ευρεία χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, και την απαξίωση της εκ του συστάδην μάχης, απασχολεί τους επιστήμονες και τους τεχνικούς σε δύο κατευθύνσεις.

Οι μεν, μηχανολόγοι και αεροναυπηγοί, σχεδιάζουν επιθετικά όπλα που μεταφέρονται εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά με το, ραγδαία εξελισσόμενο, αεροπλάνο.

Οι δε, αρχιτέκτονες και πολιτικοί μηχανικοί, σχεδιάζουν κατοικίες με ανθεκτικά καταφύγια και φροντίζουν για την επάρκειά τους στον αστικό ιστό.

Η πολεοδομική νομοθεσία, σε όλη την Ευρώπη, προσαρμόζεται στη συνθήκη του πολέμου. Οι σκηνοθέτες του μεσοπολέμου προηγούνται των νομικών και «…προτιμούν τη μοντέρνα αρχιτεκτονική» για τις κατοικίες των «…κακών» πρωταγωνιστών, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Πέτρος Μαρτινίδης. Παραμένουν έτσι ισχυροί και ασφαλείς.

Εντοπίζουμε τα καταφύγια στην περιορισμένη παραγωγή μοντέρνων κτιρίων της προπολεμικής δεκαετίας. Εντοπίζουμε επίσης μοντέρνες προσθήκες καταφυγίων σε υφιστάμενα δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, παράλληλα με την γενική αμυντική χωροταξία των Ιωαννίνων.

Ω: 12:45–13:00 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

11.

Απαρχές της νεωτερικότητας "στου Διαόλου τη μάννα"

Δημήτρης Τσακαλάκης
Αρχιτέκτων Μηχανικός, Καθηγητής ΣΑΜ ΠΚ

Το θέμα που μας απασχολεί εδώ είναι πως μια θεωρία ή μια ιδέα, που συνήθως γεννιέται σε ένα μητροπολιτικό κέντρο, μεταφέρεται μετασχηματιζόμενη ως τις άκρες της περιφέρειας. Είναι λίγο πολύ γνωστές οι εκφάνσεις του Μοντερνισμού σε διαφορετικές χώρες και το έργο των αντίστοιχων σημαντικότερων εκπροσώπων τους. Αυτό που είναι λιγότερο γνωστό ή και εντελώς άγνωστο είναι το πως πραγματώνεται η επιρροή αυτή στα επόμενα επίπεδα διάχυσης στις περιπτώσεις λιγότερο γνωστών ή αγνώστων αρχιτεκτόνων ή ακόμα και μη αρχιτεκτόνων.

Θα δούμε τι συνέβη στην αρκετά απομακρυσμένη περιοχή της Σητείας στις αρχές του 20ού αιώνα και μεταπολεμικά. Η επιρροή έρχεται απευθείας σχεδιασμένη από το κέντρο, όχι το αρχικό ευρωπαϊκό αλλά από τη πρωτεύουσα της χώρας: η περίπτωση των σχολικών κτηρίων του '30.

Η επιρροή έρχεται από τις σπουδές στο εξωτερικό: η περίπτωση πολιτικού μηχανικού με σπουδές στη Γένοβα που δημιουργεί ένα τύπο κατοικίας που συνδυάζει μια τυπική κάτοψη νεοκλασικού με διάδρομο με όψη που έρχεται από το μοντέρνο. Η κατασκευή επίσης συνδυάζει το παλιό-φέρουσα τοιχοποιία από πέτρα με το νέο-οπλισμένο σκυρόδεμα.

Η περίπτωση ενός κοσμοπολίτη εργολάβου με ταλέντο αρχιτέκτονα που ταξιδεύει -βλέπει και κατασκευάζει τη δεκαετία του '60 και '70 μοντέρνα κτήρια. Ο πρώτος αρχιτέκτονας που λειτουργεί στη πόλη την ίδια περίοδο με σπουδές στο ΕΜΠ σχεδιάζει σε μοντέρνο ύφος αρκετά κτήρια καθώς η ανοικοδόμηση ανθίζει και αλλάζει τη πόλη. Ξεχωρίζουν ένα σινεμά και ένα ξενοδοχείο.

Τέλος ένα άλλο μεγαλύτερο ιδιαίτερης σχεδίασης Ξενοδοχείο, λίγο έξω από τη πόλη, από μη γνωστό Αθηναίο αρχιτέκτονα αφήνει το στίγμα του στη περιοχή.

Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ω: 14:30–14:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

12.

Ο αρχιτεκτονικός τύπος στην Ελλάδα: Ιστορία και σύγχρονη κληρονομιά

Φοίβος Η. Πανηγυράκης
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός TU Delft

Ο θεσμός του αρχιτεκτονικού τύπου στην Ελλάδα γνώρισε κατά τον 20ό αιώνα μια ιστορική εξέλιξη παράλληλη με αυτή του επαγγέλματος των αρχιτεκτόνων. Τα πρώτα ιστορικά έντυπα του 1920’ και 1930’ όπως τα Τεχνικά Χρονικά, ή ο Ζυγός, αναδεικνύουν την ταλάντευση των αρχιτεκτόνων από τη μία προς την θετικιστική προσέγγιση των μηχανικών, και από την άλλη, προς μία σύμπλευση με την ανθούσα πολιτισμική παραγωγή της εποχής. Μεταπολεμικά, μηνιαίες επετηρίδες Αρχιτεκτονική και Αρχιτεκτονικά Θέματα επέδειξαν την αγωνία της ελληνικής κοινότητας για γενικότερη αναμόρφωση με διεθνή δεδομένα ως προς θέματα ενημέρωσης, προβολής, αλλά και αισθητικής ποιότητας ανοίγοντας το κοινό τους, ενώ αντίθετα έντυπα όπως το Δελτίο του ΣΑΔΑΣ ή τα Τεχνοδομικά επέλεξαν προσεκτικά τις θεματολογίες τους προς πιο συγκεκριμένους αναγνώστες. Κατά το τέλος του 20ου και τις αρχές του 21ου, η αυξανόμενη εξειδίκευση του επαγγελματικού κοινού και οι νέες τεχνολογίες και τεχνικές δημοσίευσης, εκτύπωσης, και γραφιστικής οδήγησαν σε νέες κατευθύνσεις για τον αρχιτεκτονικό τύπο, πλέον και στο ψηφιακό πεδίο. Καθ’ όλη τη διάρκεια, αρχιτέκτονες όπως ο Πικιώνης ή ο Δοξιάδης συνέδεσαν το όνομά τους με έντυπα ιδιαίτερου ύφους (Τρίτο Μάτι) ή τεκμηρίωσης (Οικιστική), ενώ ο ρόλος των μαζικών μέσων ενημέρωσης διείσδυσε σε όλους τους τομείς της αρχιτεκτονικής πρακτικής και αγοράς. Στην σύγχρονη ιστοριογραφία, η παρακαταθήκη και οι ρόλοι συντακτών, επιμελητών, εκδοτών αλλά και διαφημιστών ή τεχνικών επαγγελμάτων που έχουν να κάνουν με την σύνθεση και διακίνηση του Ελληνικού αρχιτεκτονικού περιοδικού τύπου παραμένουν ακόμα αφανή. Στο ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο, η σημερινή εξίσωση της αξίας της αρχιτεκτονικής με την δημόσια προβολή της, μέσω θεσμών όπως π.χ. τα αρχιτεκτονικά βραβεία, υποδηλώνει μια σχέση μεταξύ σχεδιασμού και αναγνωρισιμότητας που θέτει τον αρχιτεκτονικό τύπο σε ρυθμιστικό παράγοντα, αναδεικνύοντας την ανάγκη διερεύνησης του. Σήμερα, τα νέα ψηφιακά περιβάλλοντα ανάγουν την αντιμετώπιση της ιστορικής κληρονομιάς του αρχιτεκτονικού τύπου στην Ελλάδα όσο και διεθνώς σε ευκαιρία αλλά και ευθύνη, με νέες υπολογιστικές δυνατότητες όπως η αναζήτηση σε μεγάλο όγκο δεδομένων, η εκπαίδευση γλωσσικών

μοντέλων, ή η ένταξη εντύπων στο δημόσιο κοινό (public domain). Ερωτήματα επίσης προκαλούνται ως προς την χρησιμότητα, και εκπαιδευτική ή ερευνητική αξία που μπορούν να έχουν τα ιστορικά αρχιτεκτονικά περιοδικά για την σύγχρονη ακαδημαϊκή και επαγγελματική κοινότητα, την καθημερινή πρακτική και το ευρύτερο κοινό.

Η ανακοίνωση θα εστιάσει 1) στην ιστορία του αρχιτεκτονικού περιοδικού τύπου στην Ελλάδα από τις αρχές του 20ού αιώνα εώς σήμερα, και 2) στο ερώτημα των σύγχρονων προοπτικών διαχείρισης της έντυπης κληρονομιάς της μοντέρνας και σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Ω: 14:45–15:00 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

13. Μοντέρνα παράδοση ή παραδοσιακός μοντερνισμός; Συσχετίσεις της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των Κυκλάδων με τη μοντέρνα αρχιτεκτονική

Λίνα Δήμα
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ, Εντ. Διδάσκουσα ΣΑΜ ΕΜΠ

Όταν ο Bernard Rudofsky επισκέφτηκε τη Σαντορίνη το 1929, αναζήτησε στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική του νησιού την προέλευση ενός «πρωτόγονου» τρόπου χρήσης του μπετόν. Η έρευνα αυτή οδήγησε στη διδακτορική του διατριβή δύο χρόνια αργότερα, το 1931, στο Πολυτεχνείο της Βιέννης που είχε τίτλο «Ένας πρωτόγονος τρόπος χτισίματος με σκυρόδεμα στις Νότιες Κυκλάδες, καθώς και μια προσπάθεια χρονολόγησής του». Πράγματι, όπως έχει ερευνηθεί, η μοντέρνα εφεύρεση του σκυροδέματος βασίζεται στη χρήση κονιαμάτων ήδη από την αρχαιότητα και ειδικότερα στον τρόπο που τα ηφαιστειογενή πετρώματα (ποζολάνες), όπως ή θηραϊκή γη, έχουν υδραυλικές ιδιότητες και λειτουργούν συνδετικά ανάλογα με το σύγχρονο τσιμέντο. Ο Rudofsky μελετά στη διατριβή του τον τρόπο που χρησιμοποιείται στη Σαντορίνη παραδοσιακά ως οικοδομικό υλικό το μπετόν σε ποικίλες αναλογίες ανάμιξης. Παρατηρεί, λοιπόν, ότι οι θολωτές κατασκευές της Σαντορίνης, που συναντά κανείς και σε άλλα Κυκλαδονήσια, όπως η Ίος, η Σίκινος, η Αμοργός και η Ανάφη, αποφεύγουν τη χρήση ξύλινων στοιχείων στις στέγες. Σε δημοσιεύσεις του στο Domus, ο Rudofsky, έχοντας μελετήσει σε βάθος αρχέγονα παραδείγματα, επιλέγει να παρουσιάσει κατασκευές όπως αυτές της Σαντορίνης γιατί θεωρεί ότι είναι άχρονες και ότι, αν και πρωτόγονες, είναι ταυτόχρονα τόσο προηγμένες ώστε να προαναγγέλλουν εξελίξεις που ήρθαν πολύ αργότερα στην αρχιτεκτονική, όπως οι χυτές κατασκευές από οπλισμένο σκυρόδεμα. Στις Κυκλάδες, όμως, συναντούμε έως σήμερα μια κατά κάποιον τρόπο αντίστροφη χρήση του σκυροδέματος. Σε παραδείγματα λαϊκής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής μεταγενέστερα της δεκαετίας του 1930, οι παραδοσιακές στέγες με τα ξύλα (που σπανίζουν στα νησιά), σχιστόλιθο, φύκια και χώμα, αντικαθίστανται από το μπετονένιο οριζόντιο δώμα. Στην οικοδομική αυτή, βλέπουμε ένα είδος αντιδανείου· όπως η μοντέρνα αρχιτεκτονική εμπνεύστηκε από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των Κυκλάδων, στη συνέχεια, η λαϊκή αρχιτεκτονική των Κυκλάδων ενσωματώνει μοντέρνες οικοδομικές πρακτικές.

Οι πρακτικές αυτές δεν αφορούν μόνο τις στέγες. Μεταπολεμικά, στα νησιά των Κυκλάδων χτίστηκαν κτίρια ακολουθώντας ένα ιδιωματικό μείγμα της παραδοσιακής και της μοντέρνας αρχιτεκτονικής που σήμερα παρουσιάζουν δυσκολίες αναγνώρισης και κατάταξης. Στη φρενήρη σημερινή τουριστικοποίηση των Κυκλάδων, με κατασκευές εκτός κλίμακας που καταστρέφουν το τοπίο –είτε μιμούνται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, είτε καμουφλάρονται με το έδαφος–, ορισμένα μεταπολεμικά μπετονένια κτίρια, συχνά τουριστικά καταλύματα, στέκουν ίσως καλύτερα στο κυκλαδίτικο τοπίο. Προκύπτει λοιπόν μια ιδιαίτερη κατηγορία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των Κυκλάδων, που κινείται ιδιωματικά ανάμεσα στη μοντέρνα και την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και εγείρει ζητήματα διατήρησης, δημιουργικής και βιώσιμης επανάχρησης με ιδιαίτερους όρους.

Ω: 15:00–15:15 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

14.

Το ελληνικό φολκλόρ ως στρατηγική διάσωσης της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Το περιοδικό Le Voyage en Grèce και οι μοντέρνες στρατηγικές για τον χώρο

Τίνα Καραλή
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, ο διάλογος γύρω από τη σχέση τοπικισμού και μοντέρνας αρχιτεκτονικής έχει γνωρίσει ουσιαστική αναζωπύρωση. Η κριτική που ασκήθηκε στις στρατηγικές αντίστασης κατά της ομοιογενούς παγκοσμιοποίησης (Fraser 2019), όπως ο κρυφο-αποικιακός του χαρακτήρας (Eggener 2002), κάθε άλλο παρά αποθάρρυνε τη συζήτηση, ενώ σημαντικές εκδόσεις είδαν το φως μετά το 2003 (Tzonis & Lefaivre, Sabatino, Lejeune, Storm, Petrov, Canizaro κ.ά). Σε πείσμα του κυρίαρχου αφηγήματος που ήθελε την επεξεργασία ιστορικών- τοπικών ταυτοτήτων σε σύγκρουση με την μοντέρνα αρχιτεκτονική, εκδόσεις όπως το Modern Architecture and the Mediterranean (Sabatino 2010), ή το συλλογικό Regionalism and Modernity Architecture in Western Europe 1914-1940, ανέδειξαν την συνθετική σχέση τοπικισμού και ευρωπαϊκού μοντερνισμού ήδη από την περίοδο του μεσοπολέμου. Στην Ελλάδα, η χειραφέτηση από την αρχετυπική τεχνοκρατία, και η ενασχόληση με τις ιδιοσυγκρασιακές ιδιαιτερότητες της ελληνικής ενδοχώρας, τις νησιωτικές καστροπολιτείες, τα χωριά, τις εκκλησίες, τα ηπειρωτικά μοναστήρια, τα πλατάνια, τα κυπαρίσσια, τους θόλους και τις πλατείες – όχι μόνο δεν λειτούργησε ανταγωνιστικά προς την εδραίωση του μοντερνισμού, αλλά αντίθετα απεργάστηκε μοντέλα συνύπαρξης, γεωμετρικής αλληλερμηνείας, και μορφολογικής σύγκλισης, αναδεικνύοντας το ελληνικό φολκλόρ, σε κομβικό εργαλείο νομιμοποίησης της μοντέρνας πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής.

Η εισήγηση προτείνει να ακολουθήσουμε την μεθοδολογία εδραίωσης του μοντερνισμού στην Ελλάδα μέσα από τις σελίδες του περιοδικού Le Voyage en Grèce. Το όργανο της ταξιδιωτικής εταιρείας Neptos με έδρα το Παρίσι, προπαγάνδιζε την Ελλάδα ως πολυτελή τουριστικό προορισμό, συνδέοντας ρητά την ιστορία, την γεωμορφολογία και την πολιτισμική παραγωγή της χώρας με την μοντέρνα πολεοδομία και αρχιτεκτονική: Le Corbusier, Leger Teriade, αλλά και Pontremoli, Mauclair, κ.α., έρευνες, editorials αλλά και special issues, κλήθηκαν να συνδέσουν την σχέση Ελλάδας και μοντέρνου μεταξύ 1934-1939. Η διπλή υπηκοότητα του

Ηρακλή Ιωαννίδη και η δομική του σχέση με τα media και τον καπιταλιστικό κύκλο παραγωγής (Jameson 1994), τον κατέστησε άλλωστε προνομιακή περίπτωση μεσολαβητή του ελληνικού τουριστικού «εξωτικού στοιχείου», και ταυτόχρονα μεσίτη της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Στους 11 τόμους του περιοδικού, οι μηχανισμοί προπαγάνδας του ελληνικού πολυτελούς τουριστικού προϊόντος συνδέθηκαν ρητά με την προπαγάνδα του μοντέρνου. Στρατηγική κάθε άλλο παρά άγνωστη μεσοπολεμικά (Janniere 2002) οι αναπαραστάσεις του τοπικού φολκλόρ μέσα από τον τύπο, λειτούργησαν ως κατεξοχήν πεδία νομιμοποίησης του μοντέρνου. Στην περίπτωση του Le Voyage en Grece μάλιστα, η προπαγανδιστική λειτουργία των αναδυόμενων συστημάτων επικοινωνίας – media (Colonima 1994) δεν αφορά στην εδραίωση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής top-down αλλά και στην αμφίδρομη επεξεργασία των ίδιων των στοιχείων του ελληνικού τοπικού τουριστικού προϊόντος. Οι εικόνες της ελληνικότητας (ήλιος, θάλασσες, μοναστήρια της Ηπείρου ή αιγαιοπελαγίτικοι οικισμοί, πλατείες και πανηγύρια, κλπ) χάρη στην υβριδική ταυτότητα του περιοδικού λειτούργησαν ως εργαλεία νομιμοποίησης και ελέγχου της μοντέρνας αρχιτεκτονικής, υποδεικνύοντας ενδεχόμενες στρατηγικές για μια σύγχρονη νοηματοδότηση και διάσωσή της.

Ω: 15:15–15:30 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

15. Ένα «πλάγιο ταξίδι» στο ελληνικό Μοντέρνο ή Τι μας δίδαξε ο Frampton

Σταύρος Αλιφραγκής
Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΑ ΠΑΔΑ

Αιμιλία Αθανασίου
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός, Ανεξάρτητη Ερευνήτρια

Η ανάδυση και διάχυση της αρχιτεκτονικής του Μοντέρνου κινήματος στην Ελλάδα, προπολεμικά και μεταπολεμικά, συγκροτεί μια ιστορική συνθήκη με διάρκεια και ανθεκτικότητα υπό συνεχή επαναπροσδιορισμό. Το ελληνικό μοντέρνο αποτέλεσε διαχρονικά δομικό στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και της πορείας της προς έναν δυτικού τύπου εκσυγχρονισμό. Εξελίχθηκε μέσα στο διεθνές κανονιστικό πλαίσιο ορθολογισμού, λειτουργισμού και απλοποίησης της μορφής, συνομιλώντας δημιουργικά με το ελληνικό φυσικό και πολιτισμικό τοπίο. Ως πολιτισμικό φαινόμενο, το ελληνικό Μοντέρνο άνθησε σε ένα πλαίσιο ταυτόχρονης αποδοχής και κριτικής: αφενός ταυτίστηκε με τα κοινωνικά αιτήματα περί στέγασης, διευθέτησης του ελεύθερου χρόνου και παροχών στην υγεία και την παιδεία, αφετέρου κατηγορήθηκε για την αλλοίωση ιστορικών χαρακτηριστικών και την απομάκρυνση από τη φύση και τις παραδοσιακές μορφές κατοίκησης.

Η εμπειρία μας ως μεταφραστές και επιμελητές της πρόσφατης επανέκδοσης στα ελληνικά του έργου του Kenneth Frampton Μοντέρνα Αρχιτεκτονική: Κριτική Ιστορία (2023), αποτέλεσε αφορμή αναστοχασμού για τον τρόπο και τα θεωρητικά εργαλεία με τα οποία μιλάμε σήμερα για το Μοντέρνο στην Ελλάδα. Στην τελευταία αυτή εκδοχή, η Ιστορία του του Μοντέρνου αποκτά παγκόσμιο αποτύπωμα καθώς ο συγγραφέας προτείνει μια εναλλακτική αφήγηση, απαλλαγμένη από τις τελεολογικές και δυτικο-κεντρικές ερμηνείες του παρελθόντος. Ο Frampton αναδεικνύει την πολυπλοκότητα και τον πλουραλισμό, ενσωματώνοντας ακόμη και αποκλίνουσες αφηγήσεις από την παγκόσμια περιφέρεια, και φωτίζει σχέσεις εξάρτησης και χειραφέτησης, αποδίδοντας στην αρχιτεκτονική λόγο και ρόλο στο σημερινό αίτημα αποαποικιοποίησης του παρελθόντος. Ταυτόχρονα, οι έννοιες της «παραγωγής τόπου» και της «έκφρασης της δομής» παραμένουν βασικά κριτήρια στην αξιολόγηση της αρχιτεκτονικής ως αντίβαρο στην παγκόσμια έκρηξη μιας επιδερμικής φαντασμαγορίας και ενός «απλουστευτικού φονξιοναλισμού».

Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά η αναφορά στην Ελλάδα, επικεντρωμένη στο εύρημα του «κριτικού τοπικισμού» (αγγλική έκδοση του 1985). Το ελληνικό

κεφάλαιο είναι σύντομο και επιλεκτικό. Ωστόσο, τα περισσότερο αναλυτικά παραδείγματα άλλων χωρών θέτουν το πλαίσιο για ένα νέο βλέμμα στο ελληνικό Μοντέρνο. Η ανακοίνωση ερμηνεύει το ελληνικό Μοντέρνο ως αναπόσπαστο τμήμα ιστορικών αλλαγών και πολιτισμικών μεταβάσεων που δεν νοούνται ως μια γραμμική πορεία προς μια προκαθορισμένη κατεύθυνση αλλά ως μεταβαλλόμενες τροχιές που περιλαμβάνουν παλινδρομήσεις, αβεβαιότητες και μη διακριτά όρια. Δηλαδή, μια προσέγγιση που αναζητά χαρακτηριστικά πέρα από την κανονιστική προπολεμική και μεταπολεμική περίοδο μεταβίβασης ιδεών και κανόνων από το ευρωπαϊκό/αμερικανικό κέντρο προς την περιφέρεια της Μεσογείου και πέρα από εδραιωμένα παραδείγματα αρχιτεκτόνων/έργων. Επιχειρούμε, έτσι, μια εναλλακτική αξιολόγηση του Μοντέρνου ως κοινωνικού χώρου και πολιτικού πεδίου που σχετίζεται με το περιβάλλον και τη δημοκρατική συμμετοχή, παράλληλα με την ανάδειξη της κατοίκησης με νόημα.

Ω: 15:30–15:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

16. Καταγωγή και επικαιρότητα της έννοιας της μοντέρνας αρχιτεκτονικής

Ανδρέας Γιακουμακάτος
Ομότιμος Καθηγητής Ιστορίας, Κριτικής Ανάλυσης και Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής, ΑΣΚΤ

Οι όροι «μοντέρνο κίνημα» και «μοντέρνα αρχιτεκτονική» δεν σημαίνουν το ίδιο πράγμα. Το μοντέρνο κίνημα (με την έμφαση στο κίνημα) έχει τις ρίζες του στην κουλτούρα του Διαφωτισμού: στην εξέλιξη της επιστήμης, στην αντικειμενικότητα της γνώσης και στην ηθική ανύψωση της ανθρώπινης ενέργειας. Εμπειρίες όπως η Arts & Crafts του William Morris και η Αρ νουβό, όπως και η εξέλιξη του αμερικανικού υψηλού κτιρίου της Σχολής του Σικάγου, εντάσσονται στο ευρύτερο σχέδιο της εξέλιξης του μοντέρνου κινήματος.

Η μοντέρνα αρχιτεκτονική αντιπροσωπεύει την υλοποίηση των στόχων του μοντέρνου κινήματος μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Διαμορφώνεται στη δεκαετία του 1920 χάρη στο έργο σημαντικών δασκάλων της αρχιτεκτονικής. Είναι η μετεξέλιξη των προηγούμενων εμπειριών με στόχο την ικανοποίηση των νέων κοινωνικών αναγκών. Βασίζεται στη δύναμη της λογικής, στις νέες παραγωγικές διαδικασίες, τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Επιδιώκει, μέσω της ρήξης με το παρελθόν, την ανανέωση της κοινωνικής οργάνωσης εφευρίσκοντας μια νέα εκφραστική γλώσσα και μορφοπλαστικά εργαλεία που όμως δεν αποτελούν «στιλ» αλλά μέθοδο κατανόησης των βαθύτερων σχέσεων ανάμεσα στη μορφή και στο περιεχόμενο. Η έκφραση γίνεται «αντικειμενική», δεν υπάρχουν συναισθήματα όπως στον αντίπαλο εξπρεσιονισμό. Ο Giulio Carlo Argan έχει ωστόσο σημειώσει: «Καμία από τις μεγάλες υποσχέσεις στον κοινωνικό τομέα δεν εκπληρώθηκε: ούτε η υπόσχεση της ελεύθερης και ειρηνικής ανταλλαγής μέσων και προϊόντων, ούτε η υπόσχεση μιας αταξικής κοινωνίας, ούτε η υπόσχεση της πολιτικής και οικονομικής ελευθερίας, ούτε η υπόσχεση της καθολικής ευημερίας». Με αυτούς τους όρους γίνεται περισσότερο κατανοητή η έννοια της "μοντέρνας ουτοπίας".

Στην Ελλάδα του τέλους της δεκαετίας του 1920 υιοθετήθηκαν οι όροι και τα χαρακτηριστικά της μοντέρνας αρχιτεκτονικής όχι μόνο ως δείγμα εξευρωπαϊσμού αλλά και στο πλαίσιο ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου (βλ. δεύτερη κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου). Στη μεταπολεμική ωστόσο περίοδο, ήδη στη δεκαετία του 1950, η ιδεολογική φόρτιση και η κοινωνική λειτουργικότητα διεθνώς του μοντέρνου σχεδίου μπήκαν σε ισχυρή δο-κιμασία. Μεγάλο μέρος της ισχυρής

πολιτισμικής του επιβίωσης το οφείλει στη γέννηση του μεταμοντερνι-σμού και στην αντίσταση που γεννήθηκε τότε σε αυτό το πλαίσιο για την προστασία της κουλτούρας του Μοντέρνου, η οποία ταυτιζόταν και με την ιστορικοκριτική εμβάθυνση της μεσοπολεμικής εμπειρίας.

Με τις ραγδαίες κοινωνικές και γεωπολιτικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, που έχουν πλήρως ανατρέψει οποιαδήποτε προσέγγιση βασισμένη στα οράματα των κοινωνιών του μεσοπολέμου, η μοντέρνα αρχιτεκτονική δεν μπορεί παρά να θεωρείται σήμερα ένα ιστορικό στιλ, μια μορφοπλαστικά ισχυρή εκφραστική εμπειρία του 20ού αιώνα. Όσοι εγκλωβίζονται σε αυτό, αγνοούν τη βασική αρχή ότι η αρχιτεκτονική πρέπει να είναι πάντα έκφραση της εποχής της. Τούτο σημαίνει πειραματισμό σε κάθε επίπεδο, αντίληψη των κοι-νωνικών συνθηκών, ικανοποίηση των νέων αιτημάτων. Ωστόσο, οφείλουμε να προστατεύουμε τα αξιόλογα παραδείγματα της μοντέρνας αρχιτεκτονικής, όπως και κάθε άλλης εποχής. Αυτό είναι το πολιτιστικό μας χρέος.

Δ. ΕΡΕΥΝΑ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

17.

Από το αρχιτεκτονικό σκίτσο, στο νέφος σημείων: Υβριδικά μοντέλα διδασκαλίας και έρευνας του μοντέρνου κινήματος - Αναπτύσσοντας νέες στρατηγικές ερμηνείας, νοηματοδότησης και προστασίας για τον Ελληνικό Μοντερνισμό μέσα από τον συγκερασμό αναλογικών και ψηφιακών εργαλείων

Μάρα Μπούση
Αρχιτέκτων Μηχανικός, MSc University of Glasgow, Υπ. Διδ. ΑΠΘ

Ω: 16:30–16:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

Η σημερινή συνθήκη του κτιριακού αποθέματος του Μοντέρνου Κινήματος στην Ελλάδα –και διεθνώς– αποτυπώνει ένα τοπίο αβεβαιότητας και απειλής: κατεδαφίσεις, αλλοιώσεις, επενδυτικές πιέσεις και θεσμικά κενά καθιστούν την αρχιτεκτονική αυτή κληρονομιά ένα απροστάτευτο πεδίο στη σκακιέρα της real estate ανάπτυξης. Παράλληλα, η εκπαιδευτική διαδικασία μετασχηματίζεται με ραγδαίο ρυθμό μέσω της ένταξης ψηφιακών τεχνολογιών, καλώντας σε μια κριτική επαναξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο προσεγγίζουμε, κατανοούμε και διδάσκουμε την Αρχιτεκτονική Ιστορία.

Υπόθεση εργασίας της παρούσας εισήγησης αποτελεί ότι ο συγκερασμός αναλογικών και ψηφιακών μέσων –όπως το αρχιτεκτονικό σκίτσο, η επιτόπια βιωματική παρατήρηση και τα εργαλεία υψηλής ακρίβειας ψηφιακής τεκμηρίωσης (Νέφη σημείων, 3D Scanning, Arch Modeling, XR αναπαραστάσεις)– μπορεί να παράξει ένα νέο, υβριδικό μοντέλο διδασκαλίας και ερμηνείας του Μοντέρνου Κινήματος. Ένα μοντέλο που ξεπερνά την επιφανειακή οπτική αναπαράσταση και συμβάλλει στη διαμόρφωση ισχυρών στρατηγικών προστασίας, ενεργοποιώντας την κοινωνική και θεσμική συνείδηση γύρω από την αξία του Χώρου του Μοντέρνου.

Για την τεκμηρίωση αυτής της υπόθεσης, η εισήγηση εστιάζει:

- Στην ανάλυση εφαρμοσμένων παραδειγμάτων, όπου υβριδικές μέθοδοι χρησιμοποιούνται για την τεκμηρίωση και την εκπαιδευτική προσέγγιση.
- Στη διερεύνηση διεθνών ακαδημαϊκών πρακτικών που ενσωματώνουν τεχνολογίες αιχμής στη διδασκαλία της Αρχιτεκτονικής Ιστορίας του Μοντέρνου Κινήματος, ενισχύοντας τη βιωματική μάθηση και την πολυαισθητηριακή κατανόηση του χώρου.
- Στην κριτική αξιολόγηση της επίδρασης των μέσων

αναπαράστασης στην ερμηνευτική παρατήρηση, με στόχο τη διατήρηση της νοηματικής αυθεντικότητας του έργου.

- Και τέλος, στην καταγραφή θεσμικών ελλείψεων ως προς την προστασία του κτιριακού αποθέματος του Μοντέρνου, θέτοντας τη δυναμική των νέων τεχνολογιών, ως εργαλείο ανάδειξης, διαχείρισης και συμμετοχικότητας.

Εφόσον ισχύει η παραδοχή ότι η ερμηνευτική παρατήρηση διαμορφώνεται τόσο από τον ίδιο τον παρατηρητή όσο και από τα εργαλεία αναπαράστασης, ανακύπτουν καίρια ερωτήματα σχετικά με το πώς τα ψηφιακά μέσα επανοηματοδοτούν την αρχική υπόσταση των έργων του Μοντερνισμού.

Σε ένα τοπίο, όπου η τεχνολογία είναι ουδέτερο εργαλείο, χωρίς εκ των προτέρων θετικό ή αρνητικό πρόσημο, το ερώτημα που τίθεται δεν είναι εάν πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα νέα μέσα, αλλά πώς αυτά θα ενταχθούν με κριτική επίγνωση, προς όφελος της επιστήμης της Αρχιτεκτονικής, του τόπου και της κοινωνίας. Η εργασία επιδιώκει να συμβάλει στο άνοιγμα ενός διαλόγου για την επανεφεύρεση της διδασκαλίας και της τεκμηρίωσης του Μοντέρνου, η οποία υπερβαίνει την ιστορική καταγραφή και λειτουργεί ως ένα σύγχρονο και δυναμικό εργαλείο προστασίας του Αρχιτεκτονικού πολιτιστικού πλούτου.

Ω: 16:45–17:00 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

18.

Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και καινοτόμα εργαλεία για την ερμηνεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: Το παράδειγμα της Δημοτικής Αγοράς Κυψέλης

Κωνσταντίνα Μαρκόγλου
Υπ.Διδ. ΣΑΜ ΕΜΠ

Πώς μπορούμε να φέρουμε το μη εξειδικευμένο κοινό (μη αρχιτέκτονες) πιο κοντά στην αρχιτεκτονική κληρονομιά; Ακολουθώντας τις αρχές και τις μεθόδους της δημόσιας ιστορίας, δηλαδή της ιστορίας «πέρα από τα τείχη» (extra muros) της παραδοσιακής τάξης ή του αμφιθεάτρου, η παρούσα εισήγηση εξετάζει πώς σύγχρονες εκπαιδευτικές πρακτικές που απευθύνονται στο ευρύ κοινό μπορούν να λειτουργήσουν ως γέφυρες ανάμεσα στην κοινωνία και την αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης.

Μέσα από τη μελέτη περίπτωσης των εκπαιδευτικών εργαστηρίων «Μια 'Κυψέλης' Μνήμης: Τα ιστορικά και αρχιτεκτονικά ίχνη της Δημοτικής Αγοράς Κυψέλης», που πραγματοποιούνται από τον Ιούλιο έως τον Δεκέμβριο του 2025, διερευνούμε πώς ένα διεπιστημονικό εργαστήριο μπορεί να ενεργοποιήσει τη συμμετοχή των πολιτών σε ένα κτήριο με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και ιστορικό πλαίσιο.
Η μεθοδολογία του εργαστηρίου βασίζεται σε πρακτικές επιτόπιας έρευνας, μελέτης αρχείων και συλλογής προφορικών μαρτυριών, ενισχύοντας τόσο την επαφή των συμμετεχόντων με την ερευνητική διαδικασία όσο και την ερμηνεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μέσα στο σύγχρονο αστικό αφήγημα.

Το κτήριο της Δημοτικής Αγοράς Κυψέλης (χρον. κατασκευής: 1935-37), στο οποίο πραγματοποιείται το εν λόγω εργαστήριο, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα δημόσιας μοντέρνας αρχιτεκτονικής της μεσοπολεμικής περιόδου, με επιτυχημένες αρχιτεκτονικές αναφορές στον κλασικισμό. Πέρα από την προφανή τυπολογική και μορφολογική του αξία, το κτήριο παρουσιάζει υλικά και άυλα ίχνη ανάγνωσης της εξέλιξης της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, της σχέση της με την πολιτική, καθώς και του ρόλο ενός δημόσιου κτηρίου στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας μιας περιοχής. Σε αυτό το πλαίσιο, αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόσφατη αποκατάσταση της Δημοτικής Αγοράς (2023), δεν αποτελεί μόνο μια εξωτερική ανανέωση, αλλά και μια ουσιαστική αλλαγή στον τρόπο χρήσης και πρόσληψής του από τη σύγχρονη κοινωνία.

Με την ολοκλήρωση και ανάλυση των παραπάνω ανοιχτών, συμμετοχικών, βιωματικών και διεπιστημονικών μεθόδων, αναδεικνύεται ότι η αρχιτεκτονική εκπαίδευση, όταν επιμελείται με επιστημονική τεκμηρίωση και σεβασμό στη μνήμη του αρχιτεκτονήματος, είτε πρόκειται για θεσμικά αναγνωρισμένο μνημείο είτε όχι, μπορεί να ευαισθητοποιήσει και να ενισχύσει το ενδιαφέρον των πολιτών για τα κτήρια και τον δημόσιο χώρο της πόλης τους. Παράλληλα, η υποστήριξη από ψηφιακά εργαλεία και η αξιοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να ενισχύσουν περαιτέρω αυτή τη διαδικασία, καθιστώντας την αρχιτεκτονική κληρονομιά πιο προσβάσιμη, συμμετοχική και διαχρονική. Για το λόγο αυτό, θα παρουσιαστούν επίσης χρήσιμα παραδείγματα ψηφιακής αλληλεπίδρασης των χρηστών με τη δημόσια ιστορία της Δημοτικής Αγοράς Κυψέλης, καθώς και συμπεράσματα που προέκυψαν από διαδικτυακά ερωτηματολόγια στην ψηφιακή πλατφόρμα υλοποίησης των εργαστηρίων.

Ω: 17:00–17:15 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

19.

Τάκης Χ. Ζενέτος (1926-1977) 2026. Ένα διαρκές zoom in zoom out: Ο χαμένος θησαυρός 100 χρόνια από την γέννηση του αρχιτέκτονα

Ντόρα Θεοδωροπούλου
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ

Το 2026 συμπληρώνονται εκατό χρόνια από την γέννηση του αρχιτέκτονα Τάκη Χ. Ζενέτου. Με αφορμή τον επετειακό χαρακτήρα της συγκεκριμένης χρονιάς θα δημιουργήσω κάποιες δράσεις. Την συμμετοχή μου στην επιστημονική ημερίδα του Docomomo στα Ιωάννινα την αντιλαμβάνομαι ως ένα από τα σημεία των δράσεων. Ένα διαρκές zoom in zoom out.

Ο «Χαμένος θησαυρός» του Τάκη Χ. Ζενέτου είναι ένας χάρτης, που δημιούργησα κατά την περίοδο της διδακτορικής μου έρευνας ΦΙΞΓΙΧ 120+Χρόνια Αρχιτεκτονικής Τάκης Χ. Ζενέτος Μαργαρίτης Αποστολίδης Σημείο τομής στην ιστορία του κτιρίου. Στον χάρτη σημειώνονταν κτίρια του αρχιτέκτονα περισσότερο ή λιγότερο γνωστά. Ο «Χαμένος θησαυρός» βρήκε μερική εφαρμογή στο μάθημα Θεωρία και Ιστορία 7 στη Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ. Ένας χάρτης συνδέει τα κτίρια του αρχιτέκτονα, δημιουργώντας καινούργιες διαδρομές. Ένα παιχνίδι περιπλάνησης σε πάνω από 10 κτίρια του Ζενέτου στην Αθήνα. Στον χάρτη θα προστεθεί το Ξηραντήριο ΦΙΞ στα Ιωάννινα σχεδιασμένο από τον Ζενέτο το 1959, και θα διερευνηθεί αν είναι ένα πραγματοποιημένο έργο του αρχιτέκτονα.

Το 2025 μαζί με την εικαστικό Ελίνα Θεοδωροπούλου δημιουργήσαμε το οπτικοακουστικό έργο ΦΙΞ ΓΙΧ_ Τάκης Ζενέτος Μαργαρίτης Αποστολίδης που θα παρουσιαστεί το επόμενο διάστημα. Μέσα στο έργο καταγράφτηκαν 4 βασικά έργα του αρχιτέκτονα από ψηλά: το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης πρώην εργοστάσιο ΓΙΧ, το Στρογγυλό σχολείο του Αγίου Δημητρίου, το θέατρο Λυκαβηττού, η πολυκατοικία στην Ηρώδου Αττικού 17. Μια διαφορετική καταγραφή που σου επιτρέπει να έχεις μια διαφορετική οπτική και μία γενικότερη εποπτεία του αρχιτεκτονήματος, αλλά και της ένταξης του στον αστικό ιστό.

Μέρος αυτού του υλικού θα παρουσιαστεί στην εισήγηση Τάκης Χ. Ζενέτος (1926-1977)/ 2026 ενώ παράλληλα θα γίνει εστίαση, zoom in σε 1 από τα κτίρια παρουσιάζοντας αδημοσίευτο υλικό. Ο «ΧΑΜΕΝΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ» ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΖΕΝΕΤΟΥ" σήμερα γεννάει ερωτήματα. Κτίρια γνωστά στον αρχιτεκτονικό κόσμο θεωρούμε ότι θα υπόκεινται σε ένα καθεστώς

προστασίας. Είναι όμως αυτό αλήθεια; Μέσα στην εισήγηση, γίνεται παρουσίαση αδημοσίευτου υλικού, διαφορετικών τρόπων καταγραφής των κτιρίων ενώ συγχρόνως γίνεται διερεύνηση ως προς την προστασία αυτών.

Ο Τάκης Ζενέτος εκατό χρόνια μετά την γέννηση του, τόσο μακριά και τόσο κοντά μας.

Ω: 17:15–17:30 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

20.

Η διαχρονική ουσία του «Μοντέρνου» στην αρχιτεκτονική: Πέρα από την εποχή, μια νοητική δομή

Δημήτρης Αντωνίου
Επίκουρος Καθηγητής ΣΑΜ ΕΜΠ

Το άρθρο διερευνά την έννοια της συνέχειας και της διαρκούς επίδρασης του «Μοντέρνου» στην αρχιτεκτονική, αμφισβητώντας την επικρατούσα αντίληψη περί αυστηρών χρονικών ορίων και διακριτών τομών στην ιστορική του εξέλιξη. Αντί να προσδιορίζεται ως μια αυτοτελής χρονική περίοδος, το «Μοντέρνο» προτείνεται ως αναπόσπαστο τμήμα μιας ευρύτερης ιστορικής συνέχειας. Με αυτή την οπτική, λειτουργεί σαν ένα δυναμικό «αρχείο» ή «αποθετήριο» ιδεών, μεθοδολογιών και συνθετικών εργαλείων, από το οποίο οι σύγχρονοι αρχιτέκτονες δύνανται να αντλούν, να αναπροσαρμόζουν και να εμπλουτίζουν τις συνθετικές τους προσεγγίσεις.

Βασική θέση είναι ότι η ουσία του Μοντέρνου υπερβαίνει τα περιοριστικά όρια της περιόδου του «Μοντερνισμού», η οποία υπήρξε αντικείμενο κριτικής και, εν μέρει, αποδοκιμασίας. Το Μοντέρνο δεν συνιστά απλώς ένα στυλ που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα γνωρίσματα, όπως η λειτουργικότητα, η οικονομία, η αποφυγή διακοσμήσεων και η καθαρότητα των μορφών. Αντιθέτως, η θεμελιώδης του αξία έγκειται στην πρωτοποριακή νοητική και συνθετική μεθοδολογία που πρότεινε, ανοίγοντας νέους ορίζοντες αρχιτεκτονικής δημιουργικότητας. Ειδικότερη ανάλυση γίνεται στην αντίληψη της ελεύθερης σύνθεσης των τριών επιπέδων (δάπεδο, τοίχοι, οροφή), όπου κάθε επίπεδο λειτουργεί αυτόνομα χωρίς να περιορίζει τα υπόλοιπα. Αυτή η συνθετική αρχή επέτρεψε την προέκταση στον χώρο, την αποδέσμευση από την αυστηρή ορθή γωνία και την οργανική ενοποίηση του εσωτερικού με τον υπαίθριο χώρο. Η εν λόγω συνθετική ελευθερία, η οποία έγινε εφικτή χάρη στην πρόοδο της τεχνολογίας και των υλικών (π.χ. οπλισμένο σκυρόδεμα, μέταλλα), προσέφερε έναν απεριόριστο πλούτο αρχιτεκτονικών επιλογών. Το Μοντέρνο ενσωματώνει τη συνεχή καινοτομία, τη νεωτερικότητα και την αξιοποίηση νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων. Αυτή η σχεδόν «αχαλίνωτη» τάση για εξέλιξη εμπλουτίζει διαρκώς την τέχνη της αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Η σκέψη του Bruno Zevi, στο έργο του «Μοντέρνα Γλώσσα της Αρχιτεκτονικής», αναφέρεται σαν επιβεβαίωση αυτής της συνθετικής ελευθερίας και δυναμικής.

Γίνεται επίσης αναφορά στην εμφάνιση του Μεταμοντερνισμού μετά το 1965, ο οποίος, παρά τον

χαρακτηρισμό του ως ένα «ασταθές» και «υβριδικό» concept που προκάλεσε σύγχυση, δεν κατόρθωσε να εκτοπίσει ή να εξαφανίσει την ουσία του «Μοντέρνου». Η Diane Ghirardo και το έργο της «Architecture After Modernism» είναι σημαντική πηγή για την κατανόηση των εξελίξεων μετά τον Μοντερνισμό, παρότι δίνει διαφορετικές ερμηνείες ως προς την πραγματική επίδραση του Μεταμοντερνισμού. Υπογραμμίζεται η αντίθεση του Μοντέρνου ως νοητικής ελευθερίας έναντι ενός περιοριστικού και δογματικού στυλ. Το Μοντέρνο στην αρχιτεκτονική δεν αποτελεί μια παρελθούσα εποχή ή ένα στατικό στυλ, αλλά έναν διαρκή τρόπο σκέψης και σύνθεσης, μια φιλοσοφία που συνεχίζει να παρέχει τα αναγκαία εργαλεία και την απαραίτητη ελευθερία για την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής μέχρι και σήμερα.

Ω: 17:30–17:45 Η: Σ28 Μ: Φ02 Ε: 2026

21.

Διαμεσολάβηση και συμμετοχή στη μοντέρνα αρχιτεκτονική: Από την εκπαίδευση στην ενεργή προστασία

Λουκάς Μπαρτατίλας
Δρ. Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Bauhaus-Universität Weimar

Η εισήγηση εξετάζει τον ρόλο της πολιτιστικής διαμεσολάβησης ως καίριου εργαλείου για την κατανόηση, την κοινωνική ενσωμάτωση και την ενεργή προστασία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, μέσα από τη σύνδεση διεθνών και ελληνικών παραδειγμάτων. Στόχος είναι να αναδειχθεί πώς η εκπαίδευση, η συμμετοχική ερμηνεία και οι πολυεπίπεδες μορφές προσέγγισης του αρχιτεκτονικού έργου μπορούν να μετατραπούν σε πρακτικές ενεργού φροντίδας και υπεράσπισης της κληρονομιάς του 20ού αιώνα, καλλιεργώντας ιστορική συνείδηση και αίσθηση συλλογικής ευθύνης.

Στο πρώτο μέρος θα παρουσιαστεί το πλαίσιο και η στρατηγική διαμεσολάβησης του Stiftung Bauhaus Dessau, ενός διεθνώς αναγνωρισμένου οργανισμού διαχείρισης και ερμηνείας της κληρονομιάς της σχολής του Bauhaus. Με αφετηρία θεματικές ξεναγήσεις και εκπαιδευτικά formats που σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο της συνεργασίας του γράφοντα με το Ίδρυμα, θα αναλυθούν παραδείγματα ενεργητικής και συμμετοχικής προσέγγισης σε εμβληματικά κτίρια του Bauhaus στο Ντέσαου, όπως το κτίριο του Bauhaus, οι Κατοικίες των Δασκάλων, το Μουσείο Bauhaus και το Altes Arbeitsamt. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη σύνδεση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με κοινωνικά, πολιτικά και ιστορικά συμφραζόμενα και στον τρόπο με τον οποίο η ερμηνεία λειτουργεί ως εργαλείο δημοκρατικής πρόσβασης και κριτικής κατανόησης.

Στη συνέχεια, η εισήγηση θα μεταφερθεί στο ελληνικό πλαίσιο, με αναφορά σε παραδείγματα επιμελητικής και διαμεσολαβητικής εμπειρίας που σχεδίασε ο γράφων. Η πρώτη αφορά την καλλιτεχνική πρωτοβουλία «Αστικές Λεπτομέρειες: τρέχουσες σκέψεις επί της Πατησίων», με την υποστήριξη του Οργανισμού ΝΕΟΝ το 2014, και η δεύτερη την έκθεση «Από το Κτίριο στην Κοινότητα: ο Ιωάννης Δεσποτόπουλος και το Bauhaus», για τα 100 χρόνια του Bauhaus, που πραγματοποιήθηκε το 2019 από το Ινστιτούτο Γκαίτε σε συνεργασία με τα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη και το Ωδείο Αθηνών, με την υποστήριξη του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, στους χώρους του Ωδείου Αθηνών.

Τα παραδείγματα αυτά θα παρουσιαστούν ως περιπτώσεις όπου η αρχιτεκτονική ιστορία, η αρχειακή έρευνα και οι δράσεις δημόσιας ιστορίας συνδέθηκαν με την τοπική κοινότητα και το ίδιο το κτίριο μέσω περιπάτων, ξεναγήσεων, συζητήσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και συμμετοχικών αφηγήσεων, ενισχύοντας τη σχέση των κατοίκων με τη μοντέρνα αρχιτεκτονική κληρονομιά και την πόλη τους και αναδεικνύοντας τη διαμεσολάβηση ως μορφή ενεργού προστασίας.

Η διαμεσολάβηση προσεγγίζεται, τέλος, ως γέφυρα ανάμεσα σε ειδικούς και μη ειδικούς, ως πεδίο διαμόρφωσης συλλογικής μνήμης και ταυτότητας μέσα από την καθημερινή εμπειρία του χώρου, αλλά και ως κρίσιμο εργαλείο αντιμετώπισης σύγχρονων προκλήσεων της μοντέρνας κληρονομιάς, όπως η κλιματική αλλαγή, η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης και των νέων μορφών ψηφιακής διαμεσολάβησης και πρόσβασης στην αρχιτεκτονική κληρονομιά.

Ε. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ (Β)

Ω: 09:30–09:45 H: K01 M: M03 E: 2026

22.

Προσεγγίσεις του μεταπολεμικού μοντερνισμού: Η περίπτωση του Μοτέλ Καλαμπάκας

Μαρία Κρύου
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΑΠΘ

Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται στη διπλωματική εργασία που εκπονήθηκε στα πλαίσια του διατμηματικού μεταπτυχιακού προγράμματος "Προστασία Συντήρηση και Αποκατάσταση μνημείων πολιτισμού" και αφορά την αποτύπωση, ανάλυση και τεκμηρίωση, καθώς και την πρόταση αποκατάστασης και επανάχρησης του μοτελ Ξενία Καλαμπάκας, έργο του Άρη Κωνσταντινίδη(1960). Αντικείμενο της μελέτης αποτελεί η διερεύνηση τρόπων αποκατάστασης και διατήρησης των μορφολογικών, τυπολογικών και κατασκευαστικών χαρακτηριστικών του, καθώς και η ένταξη του κτιρίου στο σύγχρονο τοπίο, συμβάλλοντας στην κατανόηση και αξιοποίηση των μνημείων μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα.

Η μεθοδολογική προσέγγιση περιλάμβανε αφενός αρχειακή τεκμηρίωση (σχέδια, φωτογραφίες και έγγραφα από τον Δήμο Καλαμπάκας, τον ΕΟΤ και τα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής) και αφετέρου επιτόπια καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης του κτιρίου και του περιβάλλοντος χώρου με τη χρήση αναλογικών και ψηφιακών μέσων. Ακολούθησε εκπόνηση νέων σχεδίων του κτιρίου, της εσωτερικής επίπλωσης και του περιβάλλοντος χώρου, καθώς και ανάλυση της κατασκευαστικής δομής. Παράλληλα, διερευνήθηκαν τα αίτια της παθολογίας του κτιρίου και αξιολογήθηκε η δυνατότητα εκσυγχρονισμού και λειτουργικής αναβάθμισης, με έμφαση στη διατήρηση των μορφολογικών και τυπολογικών χαρακτηριστικών.

Η έρευνα ανέδειξε την ιδιαίτερη σημασία του Ξενία Καλαμπάκας ως αντιπροσωπευτικού και διεθνώς αναγνωρισμένου δείγματος μεταπολεμικού μοντερνισμού, στο οποίο αποτυπώνονται οι βασικές επιδιώξεις σχεδιασμού του προγράμματος των Ξενία. Ταυτόχρονα σημειώνεται η καινοτομία του τύπου μοτέλ της μεταπολεμικής Ελλάδας ως προσπάθεια αφουγκρασμού της αναδυόμενης κουλτούρας της αυτοκίνησης και των διεθνών προτύπων φιλοξενίας. Η πρόταση αποκατάστασης προβλέπει την επαναφορά της αρχικής χρήσης ως ξενοδοχειακής μονάδας χωρίς κτιριακές προσθήκες, καθώς το κτίριο ανταποκρίνεται στη φέρουσα ικανότητα του τόπου. Παράλληλα, στοχεύει στην περιβαλλοντική αναβάθμιση (μονώσεις, κουφώματα) και στον εκσυγχρονισμό του

κτιρίου (απαίτηση για συμπεριληπτικοτητα στο σχεδιασμό), στην ενσωμάτωση ήπιων παρεμβάσεων στον περιβάλλοντα χώρο για τη βελτίωση της προσβασιμότητας και ανάδειξης του τοπίου και σε μία προσέγγιση στατικής ενίσχυσης που να συμβαδίζει με τη φιλοσοφία σχεδιασμού και τη μορφολογική ειλικρίνεια της κατασκευής.

Τέλος, η εργασία υπογραμμίζει την ανάγκη αναβίωσης του κτιρίου με τις λιγότερες δυνατές επεμβάσεις και αναδεικνύει τη χρησιμότητα ενεργοποίησης μέρους του δικτύου Ξενία που θα μπορούσε να συμβάλλει στην κοινωνική διάσταση του τουρισμού ως εναλλακτική στην χωρίς όρια ιδιωτική πρωτοβουλία.

Ω: 09:45–10:00 Η: K01 Μ: M03 Ε: 2026

23. Μαθήματα από το Ωδείο Αθηνών

Εύη Αναστασοπούλου
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ, MSc UCL

Το πρόβλημα: Το «Ωδείον Αθηνών», ο αρχαιότερος μουσικοδραματικός εκπαιδευτικός οργανισμός της χώρας που ιδρύθηκε το 1871, μετακόμισε στο κτίριο της Βασ.Γεωργίου και Ρηγίλλης το 1976. Το κράτος του παραχώρησε το κτίριο ανταλλάσοντάς το με το διατηρητέο της οδού Πειραιώς στο οποίο στεγαζόταν ως τότε. Το Ωδείο Αθηνών εγκαταστάθηκε κυρίως στον πρώτο όροφο του νεόδμητου κτιρίου, καθώς τα περισσότερα από τα σχεδόν 13.000τμ του ήταν ημιτελή. Έμελλε να παραμείνουν έτσι για σχεδόν μισό αιώνα. Οι λόγοι ήταν πολλοί: υπέρβαση προϋπολογισμού, πολιτικές και πολιτιστικές συγκρούσεις. Το 2013 η νέα διοίκηση, βρέθηκε αντιμέτωπη με μεγάλα οικονομικά βάρη που δυσχέραιναν την λειτουργία του Ωδείου Αθηνών, τόσο την εκπαιδευτική λειτουργία, όσο και τη συντήρηση των εγκαταστάσεων. Κάτι έπρεπε να γίνει. Είχε στα χέρια της ένα ιστορικό μουσικό φορέα με φήμη και ιστορία καθώς και ένα ημιτελές κτίριο στο κέντρο της Αθήνας. Αυτά τα δυο αποδείχτηκαν καλή προίκα.

Το όραμα και οι αντιξοότητες: Μια ιστορία υπομονής, επιμονής και πρακτικών λύσεων. Το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε ορθολογικά, με τη συνδρομή της δεξαμενής φίλων του Ωδείου Αθηνών. Αρχικά με δωρεά έγινε οικονομικη μελέτη βιωσιμότητας. Από αυτή προέκυψε ότι το κλειδί ήταν οι ημιτελείς, παραμελημένες εγκαταστάσεις. Το μισοτελειωμένο εμβληματικό κτίριο του Ι.Δεσποτόπουλου, είχε την τύχη κατά καιρούς να δεχθεί δωρεές ανακατασκευών αιθουσών του, αλλά στην πραγματικότητα εκτός από τον όροφο και τμήμα του ισογείου, όλα τα υπόγεια και κυρίως οι χώροι παραστάσεων είχαν μείνει «στα μπετά». Έπρεπε να γίνει σοβαρή προσπάθεια για αποπεράτωση του κτιρίου Ωδείου Αθηνών, 50 χρόνια μετά τη διακοπή της κατασκευής του, εν μέσω οξείας οικονομικής κρίσης. Με τη μελέτη βιωσιμότητας ανά χείρας, αναζητήθηκε χρηματοδότηση. Προέκυψε ότι κανένας φορέας ιδιωτικός ή δημόσιος δεν ήταν πρόθυμος να εγκρίνει χρηματοδότηση για διάφορους λόγους (Είδος οργανισμού, έλλειψη τεχνογνωσίας, μεγάλο χρονικό ρίσκο με αβέβαιο αποτέλεσμα κλπ). Το βασικότερο όμως ερώτημα ήταν «Για ποιο πράγμα ζητήτει κανείς χρηματοδότηση;» Τι ακριβώς πρέπει να γίνει και πόσο θα κοστίσει; Χρειάζονται το «τι» και το «πόσο». Δηλαδή μελέτη και κοστολόγηση.

Οι δωρεές φίλων του Ωδείου Αθηνών έκαναν και πάλι το θαύμα τους. Η αρχιτεκτονική μελέτη ανατέθηκε, υλοποιήθηκε και κοστολογήθηκε. Με βάση αυτή, χτυπήθηκαν ξανά πόρτες

από φορείς του δημοσίου που διαχειρίζονται κοινοτικά κονδύλια. Κανένα αποτέλεσμα. Το κόστος ήταν υψηλό.

Αποφασίστηκε η πρακτική αντιμετώπιση: το έργο τεμαχίστηκε σε μικρότερα τμήματα για να μειωθεί το ρίσκο. Το πρώτο τμήμα ήταν η αποπεράτωση των ημιτελών εγκαταστάσεων. Από αυτό θα ξεκίναγε η αναζήτηση χρηματοδότησης. Οι δημόσιοι φορείς και πιθανοί χρηματοδότες φαινόντουσαν πιο θετικοί, αλλά καθώς δεν υπήρχε τμήμα διαχείρησης έργων στο Ωδείο Αθηνών τη διαχείριση έπρεπε να την κάνει ο χρηματοδότης. Από τη μία το Ωδείο Αθηνών δεν είχε την τεχνογνωσία για να τρέξει κάτι τέτοιο, από την άλλη με τη διαχείριση σε τρίτο φορέα υπήρχε διάχυτη ανησυχία ότι το έργο ίσως μπλοκάρει την τότε υπάρχουσα ομαλή λειτουργία του φορέα, ή να τον επιβαρύνει με παρατεταμένη διάρκεια ή ακόμη και διακοπή εργασιών όπως έχει συμβεί πολλές φορές σε άλλα έργα. Έλειπε φερεγγυότητα και τεχνογνωσία. Έτσι συστάθηκε μια ομάδα συνεργατών μηχανικών με εμπειρία σε δημόσια έργα, επίβλεψη και νομοθεσία.

Το πρώτο φως στο τούνελ άναψε η ένταξη αποπεράτωση των ημιτελών εγκαταστάσεων εντάχθηκε στα έργα που χρηματοδοτούσε από κοινοτικά κονδύλια ο φορέας διαχείρισης του Δήμου Αθηναίων. Όμως ο καιρός πέρναγε και δεν προχωρούσαν οι απαραίτητες διαδικασίες για τη δημοπράτηση του έργου. Το έργο απεντάχθηκε από το Δήμο Αθηναίων και εντάχθηκε στο φορέα διαχείρισης της Περιφέρειας Αττικής. Στο μεσοδιάστημα το κτίριο μετά από κινητοποιήσεις των αρχιτεκτόνων, κρίθηκε Μνημείο. Όλα τα σχετικά με την αποπεράτωση βήματα πάγωσαν και η υπάρχουσα μελέτη κατατέθηκε προς έγκριση στο Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων. Μετά την έγκρισή της, επέστρεψε το μπαλάκι στην περιφέρεια. Εγκρίθηκε ξανά και δόθηκε οδηγία να προχωρήσει η δημοπράτηση. Το έργο δημοπρατήθηκε και ο διαγωνισμός επέβη άγονος. Στον επόμενο προέκυψε ανάδοχος, έγιναν ενστάσεις και τηρήθηκε όλη η απαραίτητη διαδικασία, αλλά δεν δινόταν η εντολή για να προχωρήσει η υπογραφή της σύμβασης. Πέρασαν 3-4 χρόνια ως το καλοκαίρι του 2019 που εντάχθηκε ξανά στον προϋπολογισμό της Περιφέρειας Αττικής. Ο ανάδοχος παραιτήθηκε από το έργο λόγω μεγάλης έκπτωσης και επελέγη ο δεύτερος. Με τα πολλά η σύμβαση υπογράφτηκε το 2020 και η κατασκευή του έργου ολοκληρώθηκε το 2023.

Ω: 10:00–10:15 H: K01 M: M03 E: 2026

24.

Η μοντέρνα κατοικία ως αρχιτεκτονική μνήμη και πεδίο σύγχρονης κατοίκησης: Η βιώσιμη επανάχρηση της Οικίας Αποστολίδη του Άγγελου Σιάγα

Λάρα Βαρτζιώτη
BSc. & MSc. KIT in Architecture, MA Design Research Laboratory
Architectural Association, Υπ.Διδ. ΣΑΜ ΕΜΠ

Η διπλοκατοικία του Άγγελου Σιάγα στη Χαριλάου Τρικούπη, γνωστή ως οικία Αποστολίδη, ανεγερθείσα το 1931, αποτελεί ένα από τα πρώιμα δείγματα του ελληνικού μοντερνισμού στην κατοικία. Το έργο αυτό, αποτέλεσμα ενός ορθολογικού, λειτουργικού και βαθιά προσωπικού αρχιτεκτονικού λόγου, εντάσσεται στη μεσοπολεμική περίοδο του αρχιτεκτονικού έργου Σιάγα, το οποίο διαμόρφωσε κρίσιμους όρους για την υποδοχή του μοντέρνου στην Αθήνα. Η πρόσφατη αποκατάσταση του κτιρίου (2021–2023), που πραγματοποιήθηκε από την εισηγήτρια, επανέφερε τη μοντερνιστική πρόθεση ως εργαλείο ενεργής νοηματοδότησης της σύγχρονης πόλης. Η εισήγηση αυτή, αξιοποιώντας το παράδειγμα της XT 97-Interwar Modern, επιχειρεί να αναδείξει τις δυνατότητες βιώσιμης επανάχρησης μοντερνιστικών κατοικιών στην Ελλάδα, ως στρατηγικές αποκατάστασης που υπερβαίνουν τον μουσειακό χαρακτήρα της «διατήρησης» και αντλούν περιεχόμενο από τον κοινωνικό και ιστορικό τους ρόλο. Στο πλαίσιο της παρούσας συζήτησης, το κτίριο εξετάζεται όχι μόνο ως αρχιτεκτονικό αντικείμενο αλλά ως φορέας αστικής μνήμης, ως εν δυνάμει τοπόσημο της περιοχής των Εξαρχείων, που σήμερα απειλείται από την τουριστικοποίηση και την απώλεια της ιστορικής της ταυτότητας. Το κτίριο της οδού Χαριλάου Τρικούπη επανενεργοποιήθηκε λειτουργικά και αισθητικά μέσα από μια αρχιτεκτονική προσέγγιση που ισορροπεί μεταξύ της διατήρησης του αρχικού συνθετικού λεξιλογίου του Σιάγα και της ένταξης σύγχρονων τεχνολογιών και υλικών. Η αποκατάσταση προσέφερε ένα πεδίο διαλόγου μεταξύ ιστορίας και παρόντος, χωρίς επιδεικτικότητα, και αποτύπωσε την ανάγκη για νέες μεθοδολογίες που ενσωματώνουν κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους. Ως συμβολή στη συζήτηση για τη διατήρηση και προβολή της μοντέρνας κληρονομιάς, το παράδειγμα του XT 97-Interwar Modern τεκμηριώνει τον τρόπο με τον οποίο η μοντέρνα κατοικία μπορεί να λειτουργήσει ως ενεργή κατασκευή ιστορίας, κριτικής μνήμης και σύγχρονης κατοίκησης. Η αποκατάσταση αυτή προτείνει μια νέα αφήγηση για τον ελληνικό μοντερνισμό, όχι ως στυλιστική κατηγορία, αλλά ως δυναμικό πολιτισμικό εργαλείο για τον 21ο αιώνα και την Αθήνα του σήμερα.

Ω: 10:15–10:30 Η: K01 Μ: M03 Ε: 2026

25.

Η καπναποθήκη της Intertab στη Θεσσαλονίκη (1955-1957): Ένα ενδιαφέρον κτίριο με ιστορική σημασία σε σοβαρό κίνδυνο

Λέανδρος Ζωίδης
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΑΠΘ, Υπ.Διδ. ΤΑΜ ΑΠΘ

Η παραγωγή, καλλιέργεια και εμπορεία καπνού αποτέλεσε για πολλές δεκαετίες βασικό πυλώνα της εθνικής οικονομίας του ελληνικού κράτους. Η εγκατάσταση προσφύγων από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία τη δεκαετία του 1920, ιδιαίτερα στη Βόρεια Ελλάδα, πληθυσμών με γνώση στην καπνοκαλλιέργεια και εμπειρία στο καπνεμπόριο, συνέβαλλε σημαντικά στην ανάπτυξη αυτού του τομέα της οικονομίας. Το κράτος, υπό την κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου (1928-1932) λαμβάνει μέτρα για την προώθηση της έρευνας γύρω από τον καπνό, με την ίδρυση του Ελληνικού Ινστιτούτου Καπνού στη Δράμα. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου κέντρο του καπνεμπορίου είναι η πόλη-λιμάνι της Καβάλας.

Τη δεκαετία του 1950, στο πλαίσιο των εκσυγχρονιστικών μεταρρυθμίσεων των κυβερνήσεων Α. Παπάγου (1952-55) και Κ. Καραμανλή (1955-63) δίνεται νέα ώθηση στο καπνεμπόριο. Ο Λέανδρος Ζωίδης, αρχιτέκτων του Καπνολογικού Ινστιτούτου, αναλαμβάνει το σχεδιασμό των καπναποθηκών του ΕΟΚ οι οποίες ακολουθούν πρότυπο σχεδιασμό σύμφωνα με τις αρχές του μοντέρνου κινήματος. Ο Ζωίδης σχεδιάζει και ιδιωτικές καπναποθήκες όπως αυτή της INTERTAB που φέρουν παρόμοια χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες. Μεταπολεμικά, το κέντρο του καπνεμπορίου μετατοπίζεται στη Θεσσαλονίκη και ιδιαίτερα στην περιοχή της Τερψιθέας στη Σταυρούπολη, που βρίσκεται σε άμεση επαφή με το Σιδηροδρομικό Σταθμό και το Λιμάνι της πόλης.

Η περιοχή της Τερψιθέας αναπτύχθηκε οικιστικά χάρη στην εγκατάσταση των γιγάντιων αυτών καπναποθηκών η οποία οδήγησε και στην ανάπτυξη των κατοικιών των εργατών γύρω από αυτές. Σήμερα ανάμεσα στις σύγχρονες πολυκατοικίες ξεπροβάλλουν οι απλοί και συνεπείς κτιριακοί όγκοι των καπναποθηκών όπου μέχρι και πριν δύο δεκαετίες δούλευαν αρκετοί από τους κατοίκους. Η τοποθεσία είναι προνομιακή, λόγω γειτνίασης με το Στρατόπεδο Παύλου Μελά, τα Συμμαχικά Νεκροταφεία και της Μονής Λαζαριστών, η σημασία ωστόσο των καπναποθηκών έχει υποτιμηθεί σοβαρά από τους αρμόδιους φορείς.

Η Καπναποθήκη της INTERTAB βρίσκεται σήμερα σε σοβαρή εγκατάλειψη και ο κίνδυνος σοβαρών βλαβών είτε

από φυσικά αίτια είτε από ανθρωπογενή είναι μεγάλος. Στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο κτίριο, όταν ακόμη ήταν σε καλύτερη κατάσταση και φωτογραφήθηκε το εσωτερικό του. Στην εισήγηση θα γίνει παρουσίαση και ανάλυση των πρωτότυπων σχεδίων του κτιρίου σύμφωνα με ποικίλες παραμέτρους που αφορούν τη λειτουργία του αλλά και την αρχιτεκτονική του ταυτότητα. Θα παρουσιαστούν επίσης οι φωτογραφίες ενός εσωτερικού που τείνει να μην υπάρχει πλέον. Στόχος είναι η ευαισθητοποίηση του αρχιτεκτονικού κόσμου για την προστασία του κτιρίου ενώ στο τέλος θα γίνει αναφορά σε επιτυχημένα παραδείγματα προσαρμοστικής επανάχρησης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό καθώς και παρουσίαση προτάσεων, που εκπονήθηκαν σε ακαδημαϊκό ή επαγγελματικό επίπεδο, για το ίδιο ή παρόμοια κτίρια.

Ω: 10:30–10:45 Η: K01 Μ: M03 Ε: 2026

26. Η μελέτη αποκατάστασης του Ξενών Δήλου

Ιωάννης Μακάριος Κουφόπουλος
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ, MSc KU Leuven

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά την μελέτη ενός αγνώστου έργου της μεταβατικής περιόδου του Μοντέρνου κινήματος, η οποία ανατέθηκε στον γράφοντα από την ΕΦΑ Κυκλάδων στα πλαίσια ανάγκης ανακαίνισης του κτηρίου για την δημιουργία υποδομών για τους επισκέπτες του αρχαιολογικού χώρου. Κατά την διάρκεια της μελέτης του κτηρίου διαπιστώθηκε ότι αποτελεί πολύ παραπάνω από ένα ανώνυμο βοηθητικό κτήριο.
Ο Ξενών Δήλου ξεχωρίζει, ως ένα από τα λίγα κτήρια μέσα στο εμβληματικό αρχαιολογικό τοπίο της νήσου Δήλου. Βρίσκεται βόρεια του πλατώματος του μουσειακού συνόλου και σχεδιάστηκε αρχικά το 1933 από τον Γάλλο αρχιτέκτονα Henri Ducoux. Το κτήριο αποτελεί μοναδικό παράδειγμα μεταβατικού μοντερνισμού της εποχής, συνδυάζοντας τη μοντέρνα αρχιτεκτονική γλώσσα με στοιχεία της τοπικής κυκλαδικής παράδοσης.

Κατά την διάρκεια της πολύπαθούς ζωής του το κτήριο σταδιακά μεταλλάχθηκε μετά από σειρά επεμβάσεων και αυθαίρετων προσθηκών που είχαν αλλοιώσει τη μορφή του.
Η μελέτη, αποτέλεσε, χωρίς να είναι αρχική της πρόθεση μια προσπάθεια εφαρμογής των αναλυτικών μεθοδολογικών εργαλείων της επιστημονικής αποκατάστασης μνημείων στο, μη κηρυγμένο, κτήριο. Μέσα από την ιστορική τεκμηρίωση και αρχειακή έρευνα, ανακαλύφθηκε άγνωστο αρχειακό υλικό που αναβάθμισε την αξία του κτηρίου. Μέσα από μεθοδική εργασία έγινε καταγραφή φάσεων και αναπαραστάθηκε το αρχικό σχέδιο. Έλαβε χώρα αξιολόγηση των σωζόμενων στοιχείων και διατυπώθηκε μία εκλεκτικιστική πρόταση αποκατάστασης, που αφορά τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική διαμόρφωση, με σεβασμό στις βασικές αρχές σχεδιασμού του αρχικού δημιουργού και επαναφορά των μορφολογικών του στοιχείων του κελύφους. Ταυτόχρονα στοχευμένες δομικές επεμβάσεις επιδιώκουν να μην αλλοιώσουν το δομικό σύστημα του κτηρίου. Το νέο κτηριολογικό πρόγραμμα περιελάβανε τη δημιουργία καφετέριας με χώρους καθιστικού και εξυπηρέτησης, νέες υποδομές υγιεινής για την εξυπηρέτηση μεγάλου αριθμού επισκεπτών, καθώς και δύο ξενώνες για τη φιλοξενία του προσωπικού.

Η αρχιτεκτονική πρόταση επικεντρώνεται στην αποκατάσταση των όψεων μέσω ανακατασκευής του στεγάστρου της πρόσοψης με την καλυμμένη βεράντα και την επαναφορά

των κτιστών στηθαίων. Σε επίπεδο κάτοψης, επαναφέρεται η δομή του κεντρικού χώρου με την διάνοιξη της φραγμένων ανοιγμάτων, χωρίς να ανακατασκευαστεί το «Σκυριανό» εσωτερικό, για το οποίο δεν υπάρχουν τεκμήρια. Επιδιώχθηκε η δημιουργία μίας λογικής αλληλουχίας ανοιχτών, ημιυπαίθριων και κλειστών χώρων οι οποίοι κατευθύνουν τους επισκέπτες και το βλέμα προς το ανασχεδιασμένο χώρο του παρασκευαστηρίου.

ΣΤ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

Ω: 11:30–11:45 Η: K01 Μ: M03 Ε: 2026

27.

Από τη διατήρηση και την προστασία στη βιώσιμη επανάχρηση: Θεσμικό πλαίσιο και πρακτικές αντιμετώπισης της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα

Κωνσταντίνος Σταμουλίδης
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΠΘ

Η διατήρηση, προστασία και επανάχρηση των μοντέρνων κτηρίων αποτελεί πρόκληση και ευκαιρία ανάδειξης της πρόσφατης ελληνικής αρχιτεκτονικής ιστορίας, διασφαλίζοντας παράλληλα τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η θεσμική πρόβλεψη για την προστασία της νεώτερης αρχιτεκτονικής εντοπίζεται στον Ν.4067/2012 και τον Ν.4858/2021, που αντικατέστησε τον προηγούμενο Ν.3028/2002 και διεύρυνε την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ωστόσο, η αναγνώριση της αξίας των μοντέρνων κτηρίων και οι πρακτικές της διατήρησης, της προστασίας και της επανάχρησής τους παρουσιάζουν δυσκολίες και αποσπασματικό χαρακτήρα λόγω διαδικαστικών αγκυλώσεων, εσφαλμένων ή παρωχημένων αντιλήψεων, μικρής ιστορικής απόστασης, μορφολογικών αλλοιώσεων κ.ά.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μοντέρνας αρχιτεκτονικής σε επίπεδο δομής, λειτουργίας και μορφολογίας, η ελληνική νομοθεσία οφείλει να ενσωματώσει ειδικές διατάξεις για την ορθή και επιστημονικά τεκμηριωμένη μεθοδολογία για τη διατήρηση και τις επεμβάσεις συντήρησης, αποκατάστασης και επανάχρησης. Επίσης, σημαντική είναι η κατεύθυνση της διατήρησης και προστασίας όχι μόνο μεμονωμένων κτηρίων, αλλά και ευρύτερων κτηριακών συνόλων, για την αναγνώριση της σημασίας μιας περιοχής ή γειτονιάς του μοντέρνου κινήματος. Στο πλαίσιο ενός επικαιροποιημένου θεσμικού συστήματος για την εγχώρια μοντέρνα αρχιτεκτονική κληρονομιά, θετική προοπτική θα είχε η θεσμοθέτηση ειδικών κατηγοριών διατήρησης και προστασίας με κριτήρια που λαμβάνουν υπόψη όχι μόνο τη μορφολογία, αλλά και την καινοτομία, την τυπολογία και την κοινωνική αξία, όπως επίσης και η ενεργή τεκμηρίωση με τη δημιουργία εθνικού ψηφιακού αρχείου για την καταγραφή και παρακολούθηση των μοντέρνων κτηρίων, πράγμα που θα συνέβαλλε στην επιστημονική έρευνα, στην ευαισθητοποίηση του κοινού και στις διαδικασίες διατήρησης, συντήρησης, αποκατάστασης, ανάδειξης και επανάχρησης.

Στο πεδίο της επανάχρησης των μοντέρνων κτηρίων διαμορφώνεται ένα σύνθετο πλαίσιο προκλήσεων, ευκαιριών

και απειλών. Η μοντέρνα αρχιτεκτονική προσφέρει συχνά ευέλικτους και προσαρμόσιμους χώρους που ευνοούν τη δημιουργική επανάχρηση. Η δομή και ο φέρων οργανισμός, συνήθως από οπλισμένο σκυρόδεμα, προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία στην εσωτερική διαμόρφωση σε σχέση με τη λιθοδομή, επιτρέποντας πιο εύκολα την προσαρμογή σε νέες χρήσεις. Επίσης, η επανάχρηση συμβάλλει στη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος σε σύγκριση με τον κύκλο κατεδάφισης και ανέγερσης, ενώ παράλληλα η τεχνολογία υλικών και οι τεχνικές κατασκευής είναι πιο πρόσφατες, κατανοητές και προσβάσιμες. Ωστόσο, η αναγνώριση και η κατανόηση της αξίας ενός μοντέρνου κτιρίου είναι συχνά πιο δύσκολη για το ευρύ κοινό, τους μηχανικούς, τους αρχαιολόγους, τους συντηρητές κ.α. σε σχέση με εκείνη ενός νεοκλασικού, εκλεκτικιστικού ή παραδοσιακού κτηρίου, που συνδέεται περισσότερο με μια κοινή ή ευρεία αντίληψη περί ιστορικότητας. Τέλος, η προσαρμογή των μοντέρνων κτηρίων στα σύγχρονα πρότυπα ενεργειακής απόδοσης (τοποθέτηση εξωτερικής θερμομόνωσης, αλλαγή κουφωμάτων) μπορεί να αλλοιώσει τη μορφολογία των όψεων.

Ω: 11:45–12:00 H: K01 M: M03 E: 2026

28. Ζητήματα διατήρησης, επισκευής, αποκατάστασης και επέκτασης: Η περίπτωση των μεσοπολεμικών σχολείων της Κορινθίας

Δημήτριος Ι. Μπάρτζης
Δρ Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ, Εντ. Διδάσκων ΤΑΜ ΠΘ

Η αρχιτεκτονική παραγωγή σχολικών κτηρίων τη δεκαετία του 1930 είναι αξιοσημείωτη στην Κορινθία, τόσο στα αστικά κέντρα όσο και σε μικρότερους οικισμούς. Σημαίνοντες αρχιτέκτονες του μοντέρνου κινήματος, από τους πρωτεργάτες του προγράμματος ανέγερσης των «Νέων Σχολικών Κτηρίων», όπως οι Π. Καραντινός, Ν. Μητσάκης, Κ. Παναγιωτάκος, σχεδίασαν μεγάλα διδακτήρια σε Κόρινθο, Λουτράκι, Κιάτο, Νεμέα. Τα περισσότερα από αυτά έχουν δημοσιευθεί στη γνωστή έκδοση του ΤΕΕ σε επιμέλεια του Π. Καραντινού (1938), ενώ κάποια ανασύρονται στην επιφάνεια μέσω αρχειακών τεκμηρίων στα Γ.Α.Κ. Δεκάδες άλλα μικρότερα διδακτήρια οικοδομήθηκαν σε οικισμούς βάσει πρότυπων σχεδίων (μονοτάξια, διτάξια και τριτάξια).

Όλα αυτά τα σχολεία θα συμπληρώσουν το αργότερο μέσα στην επόμενη δεκαετία έναν αιώνα ζωής, συνεχίζοντας να υπηρετούν αδιάλειπτα την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για γηρασμένες κατασκευές, καταπονημένες μάλιστα από δύο ισχυρούς σεισμούς (1962, 1981), που παρουσιάζουν ποικίλα ζητήματα συντήρησης ή επισκευής, ενώ παραμένει διαρκές το αίτημα παράτασης του χρόνου ζωής τους.

Η εργασία εστιάζει στην κριτική αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης διατήρησης των μεσοπολεμικών σχολείων της Κορινθίας, η οποία είναι αποτέλεσμα ποικίλων επεμβάσεων, όπως δομικές ενισχύσεις, αντικαταστάσεις στοιχείων, αρχιτεκτονικές προσθήκες κ.ά.

Διαπιστώνεται ότι τα μικρότερα διδακτήρια (π.χ. μονοτάξια, διτάξια) αποκαθίστανται σε γενικές γραμμές με επιτυχημένο τρόπο. Αντίθετα στα μεγαλύτερα, «επώνυμα» σχολικά κτήρια σημειώνονται συχνά άστοχες επεμβάσεις, ενίοτε αντιφατικές με το πνεύμα σχεδιασμού της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στις αρχιτεκτονικές προσθήκες, ενώ μεταξύ 1960-90 παρατηρούνται συμβατές και αξιόλογες απόπειρες, τα πιο πρόσφατα παραδείγματα δεν φαίνεται να λαμβάνουν υπόψη τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των υφιστάμενων κτηρίων. Τούτο ίσως εξηγείται σε θεσμικό επίπεδο με τη μετατόπιση αρμοδιοτήτων μεταξύ ΟΣΚ, Νομαρχιών και Δήμων. Επίσης το γεγονός ότι κανένα

από τα παραδείγματα που εξετάζονται δεν έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο, αναδεικνύει τη ρίζα του προβλήματος: Τα μεσοπολεμικά σχολεία δεν αντιμετωπίζονται ως ζώντα μνημεία σύγχρονης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αλλά ως απλά κτηριακά κελύφη. Η ισχνή χρηματοδότηση και η έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών στις τεχνικές υπηρεσίες του Δήμου αποτελούν μάλλον επιφανειακές ερμηνείες. Το βαθύτερο αίτιο φαίνεται πως είναι η άγνοια, τόσο της πολιτικής ηγεσίας, όσο και της κοινωνίας των πολιτών για την αξία της μεσοπολεμικής αρχιτεκτονικής, η οποία σε επαρχιακές πόλεις όπως η Κόρινθος, βρίσκεται ακόμη σε πολύ πρώιμο στάδιο συστηματικής καταγραφής-έρευνας, πόσο μάλλον ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού. Έτσι δεν υφίσταται ακόμη από καμία πλευρά το πρόταγμα για την εκπόνηση και εφαρμογή εξειδικευμένων μελετών αποκατάστασης, που θα διατηρούν την ιστορική αξία και την αυθεντικότητα των μοντερνιστικών κτηρίων, απαντώντας παράλληλα με συμβατό τρόπο σε σύγχρονες προκλήσεις όπως η αντισεισμική και ενεργειακή θωράκιση.

Ω: 12:00–12:15 H: K01 M: M03 E: 2026

29.

Λιμενικό Περίπτερο & «Ξενία» Χανίων: Επιλογές σε ιστορικό ενεστώτα στο νησί της Κρήτης

Τασιάννα Κεχράκου
Υπ.Διδ. ENSA Paris-Val de Seine & ΣΑΜ ΕΜΠ

Τη δεκαετία του 1960 ο ΕΟΤ κατασκευάζει σε όλη την ελληνική επικράτεια τα δημόσια ξενοδοχεία «Ξενία» καθιερώνοντας μια μεταπολεμική μοντερνιστική αρχιτεκτονική γλώσσα με τοπικιστικές διαθέσεις, με επικεφαλής της ομάδας των αρχιτεκτόνων που ανέλαβαν τα σχέδια κατασκευής τους τον Άρη Κωνσταντινίδη. Παράλληλα, η Κρήτη, η οποία διανύει την έκτη δεκαετία της ως μέρος του ελλαδικού χώρου, γνωρίζει μια βραχύβια αρχιτεκτονική και πολεοδομική άνοιξη, με έργα μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας αφιερωμένα στην ενίσχυση του τουρισμού.

Την περίοδο αυτή, το νησί της Κρήτης αποτελεί εύφορο έδαφος για τη διαλεκτική συμβίωση του «ιστορικού» και του «μοντέρνου». Η κατασκευή του ιστορικού χρόνου και των υλικών τεκμηρίων του προϋποθέτει την παράλληλη ανάδειξη και διατήρηση όλων των φάσεων της ιστορίας του νησιού, όπου όλα τα μνημεία συμμετέχουν στο αφήγημα της ελεύθερης Κρήτης και ενσωματώνονται στον εθνικό λόγο της ενιαίας Ελλάδας. Σε αυτό το πλαίσιο, το ιστορικό τοπίο των Χανίων αποτελεί προνομιακό πεδίο για την έμπρακτη έκφραση της αρχιτεκτονικής γλώσσας του μοντερνισμού, δεδομένου ότι η τελευταία έχει αποβάλλει τις καθαρές ιστορικιστικές αναφορές και, έτσι, δύναται να ενσωματωθεί σε πολύπλοκα ιστορικά δομημένα περιβάλλοντα. Στην περίπτωση της μεταπολεμικής Κρήτης, η μοντέρνα γλώσσα συνδυάζεται αντιστικτικά με τα διαφορετικά ιστορικά ίχνη ως κάτι καινούριο, επινοώντας έναν μορφολογικό διάλογο με τα τοπικά στοιχεία.

Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το Λιμενικό Περίπτερο που σχεδιάζει ο Π. Καραντινός στις αρχές της δεκαετίας του 1960, επεκτείνοντας το μουσουλμανικό τέμενος Γιαλί Τζαμισί στο παλιό λιμάνι των Χανίων, και το «Ξενία» Χανίων που σχεδιάζει ο αρχιτέκτονας Ι. Τζομπανάκης και ολοκληρώνεται το 1970, πάνω στον προμαχώνα San Salvatore των ενετικών τειχών. Το πρώτο κατεδαφίζεται το 2011 από τη Δημοτική Αρχή με έγκριση της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, μετά από πολύχρονη εγκατάλειψη, «προς προστασία και ανάδειξη του παρακείμενου τεμένους», ενώ το δεύτερο, σε αντίστοιχες συνθήκες, κατεδαφίζεται το 2007, με την έγκριση της ίδιας αρχής, θεωρούμενο «αυθαίρετο σε αρχαιολογικό χώρο».

Η παρούσα εισήγηση στοχεύει να διερευνήσει τις συνθήκες ανέγερσης αλλά κυρίως κατεδάφισης αυτών των δύο μοντερνιστικών κτιρίων στην πόλη των Χανίων. Μετά από έρευνα στο αρχειακό υλικό των αρμόδιων φορέων, προτείνεται να παρουσιαστούν οι επιστημονικοί και μη, αλληλοενισχυόμενοι ή αντικρουόμενοι, λόγοι, γραπτοί και σχεδιασμένοι, που οδήγησαν στην κατεδάφιση των εν λόγω κτισμάτων. Σκοπός είναι η ανάλυση των διαφορετικών λόγων που συγκροτήθηκαν, σκιαγραφώντας τους πιθανούς ρόλους της εκάστοτε αρχιτεκτονικής κληρονομιάς τις εν λόγω δεκαετίες, όπως και της θεσμικής και κοινωνικής προτεραιοποίησης που σχετίζεται με την ανάδειξη της μιας ή την εξάλειψη της άλλης, στο πλαίσιο μιας ανταγωνιστικής σχέσης όπου η κληρονομιά που επιβιώνει είναι, συνήθως, η γηραιότερη.

Ω: 12:15–12:30 H: K01 M: M03 E: 2026

30.

Επανάχρηση ερειπίου: Η αναστήλωση της στοάς του Αττάλου ως έκφραση του νεοελληνικού μοντερνισμού

Κωνσταντίνος Ευσταθίου
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ, Υπ.Διδ. Akademie der Bildenden Künste Wien

Στις 24 Ιουλίου 1955, η Βρετανή συγγραφέας και δημοσιογράφος Nancy Mitford δημοσιεύει στους Sunday Times το άρθρο Wicked Thoughts on Greece, καταγράφοντας τις εντυπώσεις της από την Ελλάδα. Απογοητευμένη από την Αθήνα, την περιγράφει ως «ένα άμορφο σύνολο μοντέρνων κτιρίων που ζει στη σκιά ενός αθάνατου μνημείου» και ξεχωρίζει ως ενδεικτικό παράδειγμα την τότε υπό αναστήλωση Στοά του Αττάλου, η οποία «λέγεται πως είναι του Αττάλου, αλλά στην πραγματικότητα είναι του κ. Homer A. Thompson». Παρά την καυστική της υπερβολή, διακρίνει τον ουσιώδη νεωτερικό χαρακτήρα του έργου: μια ριζική αρχιτεκτονική παρέμβαση που ανασυνθέτει το παρελθόν για να εξυπηρετήσει ανάγκες του παρόντος. Η παρούσα ανακοίνωση προτείνει την ανάγνωση της αναστηλωμένης Στοάς ως παραδείγματος της πολιτιστικής κληρονομιάς του νεοελληνικού μοντερνισμού, αξιοποιώντας πρωτογενές υλικό από το ψηφιοποιημένο αρχείο της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών και δημοσιεύματα στον Τύπο της εποχής. Οι πηγές δείχνουν ότι η αναστήλωση υπερβαίνει την ουδέτερη αρχαιολογική παρέμβαση και αρθρώνεται ως λειτουργική επανάχρηση ερειπίου· μια ανακατασκευή —όπως χαρακτηρίστηκε— η οποία ενσωματώνει τις τεχνολογικές δυνατότητες της εποχής της.

Αρχικά, η επιλογή της Στοάς δεν υπαγορεύτηκε από ιστορική αναγκαιότητα, αλλά από λειτουργική αξιολόγηση ενός μεγάλου γραμμικού κελύφους ικανού να στεγάσει το μουσείο της Αρχαίας Αγοράς. Όπως προκύπτει από τις πηγές, η συγκριτικά χαμηλή ιστορική αξία του συγκεκριμένου κτιρίου λειτούργησε ως βασικός παράγοντας, επιτρέποντας μια παρεμβατική αναστήλωση προσανατολισμένη στη νέα χρήση, και παρακάμπτοντας παράλληλα τις αντιδράσεις σχετικά με την ανέγερση νέου κτιρίου στον αρχαιολογικό χώρο. Ο νεωτερικός χαρακτήρας της αναστήλωσης εγγράφεται όμως και στη λογική της κατασκευής. Η χρήση οπλισμένου σκυροδέματος, το πρωτοφανές για τα δεδομένα της εποχής άνοιγμα της κύριας πλάκας, και η επιλογή να μη χρησιμοποιηθούν διαθέσιμα αρχιτεκτονικά θραύσματα —με κριτήρια στατικής αντοχής, οικονομίας και σύγχρονων προδιαγραφών ασφάλειας— μαρτυρούν ότι η προτεραιότητα δεν ήταν η ιστορική

πιστότητα, αλλά η αποτελεσματική λειτουργική και συμβολική υποστήριξη του νέου προγράμματος.

Η «Στοά του Thompson», όπως την αποκαλεί η Mitford, αποτέλεσε σημείο καμπής για την αμερικανική παρουσία στην Ελλάδα, ενεργοποιώντας συζητήσεις γύρω από την κυριότητα των αρχαιοτήτων, τον τουρισμό, τη σχέση της χώρας με το παρελθόν της αλλά και τη θέση της στο δυτικό κόσμο. Η προτεινόμενη προσέγγιση εστιάζει στην αναστήλωση της Στοάς, φωτίζοντας μια λιγότερο ορατή πτυχή του νεοελληνικού μοντερνισμού, που υπερβαίνει τον ρόλο του ως στυλιστικού ρεύματος και συμβάλλει σε μια ενεργή συζήτηση γύρω από την εργαλειακή και συμβολική αξιοποίηση του παρελθόντος στη διαδικασία συγκρότησης της νεοελληνικής ταυτότητας.

Ω: 12:30–12:45 H: K01 M: M03 E: 2026

31.

Μνήμη και επανάχρηση: Η αστυγραφία των Ιωαννίνων

Αριστέα-Ευαγγελία Κουκουνούρη
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΠΙ, Υπ.Διδ. ΣΑΜ ΕΜΠ

Ρίβα Λάββα
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΣΑΜ ΕΜΠ

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στα επίπεδα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης των Ιωαννίνων σε σχέση με την μνήμη και τις δυνατότητες επανάχρησης και αποτελεί προέκταση της εν εξελίξει διδακτορικής έρευνάς μου που εξετάζει τη σχέση μεταξύ της αστικής μνήμης, των αυτοβιογραφικών αφηγήσεων και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με σκοπό την χαρτογράφηση του παλίμψηστου της πόλης. Μέσω ενός συνδυασμού συμμετοχικής έρευνας και τυπολογικής ανάλυσης, στοχεύει να εξετάσει εάν και πώς η αρχιτεκτονική του Μοντέρνου Κινήματος μνημονεύεται και συνδέεται με την πόλη με διαφορετικούς τρόπους από άλλες αρχιτεκτονικές εκφράσεις της πόλης, όπως οι Οθωμανικές, Λαϊκές–Ανώνυμες και Νεοκλασικές κατασκευές, αλλά και ποια είναι η σχέση της με αυτές.

Η μελέτη ξεκινά με ανοικτή συμμετοχική δράση που καλεί τους κατοίκους να προβληματιστούν σχετικά με τα κτήρια της πόλης που φέρουν προσωπικό νόημα για αυτούς. Οι απαντήσεις συλλέγονται μέσω τριών εργαλείων:

α) Ψηφιακός χάρτης όπου οι συμμετέχοντες μπορούν να σημειώσουν κτήρια που έχουν συνδέσει με προσωπικές αναμνήσεις.
β) Σύντομες αφηγήσεις που συνδέονται με το συγκεκριμένο κτήριο.
γ) «Αντικείμενα μνήμης»: υλικές ή οπτικές αναπαραστάσεις που τους συνδέουν με ένα συγκεκριμένο τόπο-κτήριο της πόλης.

Αντί να παρουσιάζονται στους συμμετέχοντες προκαθορισμένες κατηγορίες, η έρευνα συλλέγει αρχικά αυθόρμητους συνειρμούς και γεωγραφίες μνήμης. Σε δεύτερο στάδιο, οι απαντήσεις αυτές χαρτογραφούνται χωρικά και οργανώνονται σε κατηγορίες εργασίας: Οθωμανική, Λαϊκή-Ανώνυμη, Νεοκλασική, Μοντέρνο Κίνημα. Αυτό επιτρέπει μια συγκριτική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η μνήμη, τα προσωπικά μνημεία και οι αντιλήψεις της επανάχρησης κατανέμονται σε διαφορετικά στρώματα του αρχιτεκτονικού παλίμψηστου της πόλης.

Η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει ερωτήματα όπως: Ποιες είναι οι διαδικασίες μέσω των οποίων δημιουργούνται τα μνημεία (προσωπικά και συλλογικά) στα αστικά περιβάλλοντα; Πώς η διασταύρωση της προσωπικής μνήμης και της συλλογικής αναγνώρισης επηρεάζει αυτή τη γένεση; Ποιες μορφές

αρχιτεκτονικής είναι περισσότερο παρούσες στην καθημερινή μνήμη; Πώς συγκρίνεται η κληρονομιά του μοντέρνου κινήματος με άλλα στρώματα όσον αφορά την αντιληπτική-συναισθηματική αξία ή την ενσωμάτωση; Και σε ποιο βαθμό η συλλογική μνήμη επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο φανταζόμαστε το μέλλον του δομημένου περιβάλλοντος;

Δίνοντας έμφαση στη βιωμένη εμπειρία και τις αυτοβιογραφικές αφηγήσεις, προτείνεται ότι η δυνατότητα επανάχρησης είναι άμεσα συνδεδεμένη με το αποτύπωμα του αρχιτεκτονήματος στην πόλη και των νοημάτων που κατέχει η αρχιτεκτονική στο συλλογικό φαντασιακό. Υπό αυτό το πρίσμα, η πόλη αναδεικνύεται ως ένα δυναμικό, βιωματικό και πολυσήμαντο πεδίο κληρονομιάς.

Ω: 12:45–13:00 H: K01 M: M03 E: 2026

32.

Διατήρηση και επανάχρηση των κατοικιών του μοντέρνου κινήματος. Παραδείγματα, μεθοδολογίες και προοπτικές

Ειρήνη Κίτσου
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΠΠ

Δήμος Παπαδημάκης
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΔΠΘ

Είναι κοινή ομολογία στην αρχιτεκτονική κοινότητα ότι το μοντέρνο κίνημα αποτέλεσε μια ριζική τομή στην εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και την ιστορία της. Στην Ελλάδα η μοντέρνα αρχιτεκτονική ξεκινά να αναπτύσσεται στις αρχές του 20ου αιώνα, αποτελώντας σημαντικό τμήμα της εξέλιξης της αρχιτεκτονικής και της κοινωνίας ευρύτερα. Μιλώντας για τα κτήρια του μοντέρνου κινήματος ως πολιτιστική κληρονομιά, δημιουργείται στο μυαλό μια αντίφαση, καθώς το μοντέρνο κίνημα προέτασε τη διαρκή εξέλιξη έναντι της ιστορίας και της συντήρησης. Παρ ’όλα αυτά, εδώ και πολλά χρόνια είναι αναγνωρισμένη η αξία της προστασίας των έργων του κινήματος. Η ανάδειξη και οι παρεμβάσεις σε κτήρια του μοντέρνου κινήματος είναι ένα σύνθετο εγχείρημα, που χρειάζεται χειρουργική προσοχή και τη συνεργασία διαφορετικών ειδικοτήτων, διαφέροντας αρκετά από την αποκατάσταση ενός ιστορικού κτηρίου. Φυσικά, εκτός από τη προστασία ενός κτηρίου, είναι εξίσου σημαντικό να παραμένει ενεργό. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της διαδικασίας της επανάχρησης, η οποία ως βασική αρχή έχει τη διατήρηση και ανάδειξη των σημασιών και των αξιών που το κτίριο φέρει κατά την προσθήκη της νέας χρήσης. Από τη δεκαετία του ’30 με τις πρώτες πολυκατοικίες στον αστικό ιστό αλλά και μετέπειτα τη δεκαετία του ’60, κατασκευάζονται σημαντικά κτήρια κατοικιών (μονοκατοικίες, πολυκατοικίες) με αξιόλογα χαρακτηριστικά αναφορικά με τη μορφολογία, την οργάνωση της κάτοψης, τις τεχνολογίες κατασκευής και υλικών, με επιρροές από τις καινοτόμες ιδέες των αντίστοιχων κατασκευών στην Ευρώπη. Δυστυχώς, παρά τη σημασία τους, πολλά από αυτά έχουν πλέον κατεδαφιστεί ή αλλοιωθεί σημαντικά από φθορές ή μεταγενέστερες παρεμβάσεις. Για αυτούς τους λόγους, εστιάζουμε σε παραδείγματα επανάχρησης πολυώροφων κατοικιών ή πολυκατοικιών του μοντέρνου κινήματος που έχουν σωθεί, στην Αθήνα τα τελευταία χρόνια. Βασική παράμετρος της ανάλυσης, είναι ο τρόπος με τον οποίο οι νέες παρεμβάσεις συνδιαλέγονται με το υφιστάμενο κτήριο, σέβονται και αναδεικνύουν τις αρχές του σχεδιασμού του

ακολουθώντας το πνεύμα της νεωτερικότητας, είτε πρόκειται για ένα κηρυγμένο νεώτερο μνημείο, είτε όχι. Πώς επιχειρούν οι αρχιτέκτονες να απαντήσουν στην κάλυψη των σύγχρονων αναγκών κατοίκησης εντός παλαιότερων κτηριακών κελύφων, δεδομένης και της στεγαστικής κρίσης που ολοένα και αυξάνεται; Σε τι συμπεράσματα και μεθοδολογίες μας οδηγούν αυτές οι απαντήσεις σχετικά με τη διαχείριση των κτηρίων του μοντέρνου κινήματος καθώς και πώς αυτά θα παραμείνουν ενεργά με τους σημερινούς όρους, αποφεύγοντας τη μουσειοποίηση τους; Άλλωστε, όπως αναφέρει ο Τ. Μπίρης «η σκέψη του μοντερνισμού έχει τη μοναδική ιδιότητα να περιέχει η ίδια μέσα της την κίνηση, παραμένοντας έτσι ζωντανή, εξελισσόμενη συνεχώς».

do.co.mo.mo_ GREECE 9

Επιστημονική Επιτροπή:

Νίκος Πατσαβός (Πρόεδρος ΕΕ), Αν. Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ
Κώστας Τσιαμπάος (Συντονιστής do.co.mo.mo. Greece), Αν. Καθηγητής ΕΜΠ
Γιάννης Βλάχος, Αν. Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ
Γιάννης Ζαβολέας, Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ
Απόστολος Πάνος, Επ. Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ
Άγγελος Παπαγεωργίου, Αν. Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ
Γιώργος Ρυμενίδης, Επ. Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ
Γιώργος Σμύρης, τ. Αν. Καθηγητής ΤΑΜ ΠΙ

Οργανωτική Επιτροπή:

Γιάννης Τσίγκρος (Πρόεδρος ΟΕ), Πρόεδρος ΤΕΕ Τμήμα Ηπείρου
Έλλη-Αντωνία Βλάχου, Διδάσκουσα ΤΑΜ ΠΙ
Γιάννης Γκατζιάς, ΕΔΙΠ ΤΑΜ ΠΙ
Χρήστος-Γεώργιος Κρητικός, Διδάσκων ΤΑΜ ΠΙ και ΤΑΜ ΠΘ
Βαγγέλης Μπεκιαρίδης, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΤΑΜ ΠΙ
Βαγγέλης Μπράχος, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΤΑΜ ΠΙ
Νεφέλη Παπαγιάννη, Υποψήφια Διδάκτωρ ΤΑΜ ΠΙ
Βασίλης Τσεσμετζής, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΤΑΜ ΠΙ

Η 9η Επιστημονική Συνάντηση της ελληνικής ομάδας εργασίας
του διεθνούς do.co.mo.mo. είναι αφιερωμένη στη μνήμη
του εκλιπόντος Επίτιμου Καθηγητή του ΤΑΜ ΠΙ
Anthony Vidler.

Συνδιοργάνωση

do.co.mo.mo_ GREECE CRISIS LAB ΤΕΕ ΤΜΗΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

Υπό την αιγίδα

ΔΗΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ

Συνδιοργάνωση

do_co_mo_mo_ GREECE

CRISIS LAB

ΤΕΕ ΤΜΗΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

Υπό την αιγίδα

ΔΗΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ